

Afb. 1. Henrik van Limborch, Zelfportret, 1708.
Olieverf op doek, 85 x 69 cm. Rijksmuseum,
Amsterdam, inv.nr. SK-A-1607.

Guido M.C. Jansen

De *Notitie der dagelijxe schilderoeffening* van Henrik van Limborch (1681-1759)

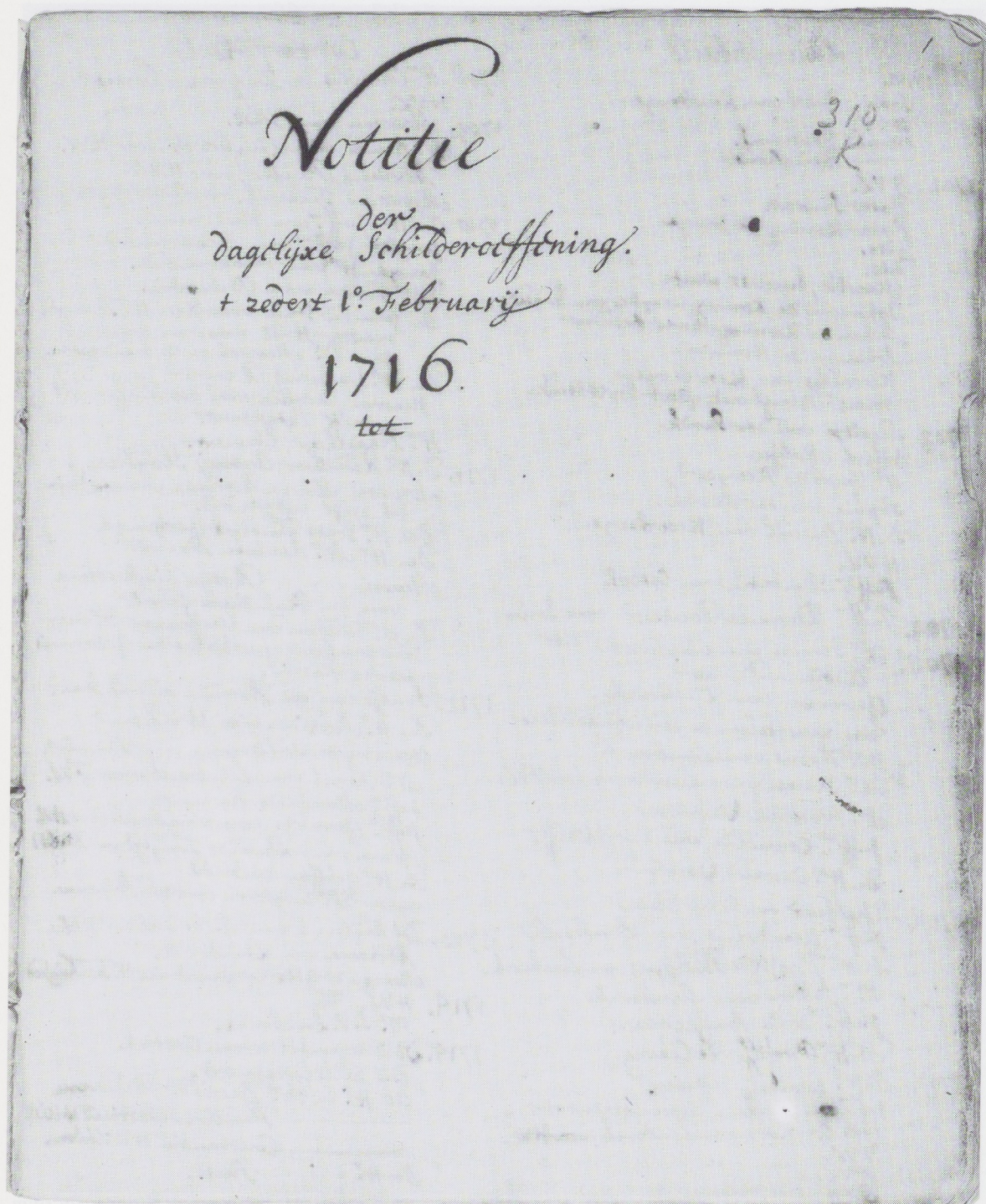
ter herinnering aan Joop Rapmund (1931-1996)

Sinds december 1893 berust in het Rijksprentenkabinet een notitieboekje van de Haagse schilder Henrik van Limborch (1681-1759). Het was via nazaten van de broer van de schilder, de rechtsgeleerde en advocaat-fiscaal Mr. Frans van Limborch, vererfd op mevrouw A. van Limborch van der Meersch-Spoelstra.¹ Van haar werden toen ook andere papieren uit Van Limborchs nalatenschap verworven, onder meer zijn aantekeningen bij *Lairesses Groot schilderboek* en een deel van zijn correspondentie met de taalgeleerde en estheticus Lambert ten Kate (1674-1731). Een ander deel van deze briefwisseling die vooral betrekking heeft op proportieeler en kleurharmonie, berust in de Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam.² Een maand later, in januari 1894, verwierf het Rijksmuseum uit dezelfde bron Van Limborchs *Zelfportret* uit 1708 (afb. 1). Het resterende deel van de nalatenschap van de kunstenaar, waaronder een autobiografie uit 1740 die door Johan van Gool werd benut ten behoeve van zijn *Nieuwe Schouburg der Nederlandsche kunstschilders en schilderessen*, is thans ondergebracht in de particulier beheerde Stichting Henrik van Limborch.³ In dit artikel wordt uitsluitend ingegaan op Van Limborchs *Notitie der dagelijxe schilderoeffening* (afb. 2). Dit dagregister werd na de verwerving steeds in de literatuur over de kunstenaar vermeld en ook E.W. Moes heeft er gebruik van gemaakt ten behoeve van zijn *Iconographia Batava*.⁴ De integrale publicatie

ervan (zie Bijlage) heeft echter meer dan honderd jaar op zich laten wachten. Deze inleiding is vooral bedoeld als een verkenning van de mogelijkheden die het boekje biedt; niet alles wordt hier vermeld wat er van de beschreven schilderijen, opdrachtgevers of anderszins bekend is. Ter beperking van het aantal noten is elk in de *Notitie* vermeld schilderij van een volgnummer voorzien, waarnaar de tussen haakjes geplaatste nummers in de tekst verwijzen.

In zijn *Notitie der dagelijxe schilderoeffening* beschreef Van Limborch tussen 1 februari 1716 en januari 1732 alle schilderijen waaraan hij werkte en het aantal dagdelen dat hij er aan besteedde. Dit werkjournaal wordt voorafgegaan door een opgave van alle portretten die hij vanaf 1700 tot en met 1730 heeft vervaardigd. Het is mogelijk dat deze index grotendeels uit een ouder boekje werd overgenomen, want zijn historiestukken van vóór 1716 ontbreken geheel. Op een los ingevoegd blad staan tenslotte nog de werkzaamheden van 1756 en 1757 genoteerd, de laatste jaren van zijn leven. Over zijn activiteiten in de periode vanaf 1732 tot aan 1756 komen we niets te weten. Zijn werkzaamheid moet toen overigens gering zijn geweest; in de autobiografie uit 1740 schreef hij namelijk dat hij vanwege zijn zwakke ogen de schilderkunst *meer in Theorie als praktijk* beoefende en uit het losse blad in de *Notitie* blijkt bovendien dat hij voor een periode van ruim

Afb. 2. Titelblad van de Notitie der dagelijxe schilder-
oeffening. Rijksprentenkabinet, Rijksmuseum, Amster-
dam, inv.nr. BI-1893-3583.

tien jaar palet en penseel had neergelegd, voor hij in januari 1756 weer zin kreeg zijn oude beroep op te vatten. Hoewel het aantekenboekje dus zeker geen compleet overzicht biedt van Van Limborchs activiteiten, stelt het ons niettemin in staat een uitzonderlijk beeld te vormen van de produktie en de clientèle van een gerenommeerd Haags portret- en historieschilder uit de eerste helft van de achttiende eeuw. Omdat Van Limborch zijn werk bovendien nauwelijks dateerde, biedt het tevens een uitstekende basis om de chronologie van zijn oeuvre te achterhalen. Een dergelijk notitieboekje is een zeldzaam document maar zeker niet het enige in zijn soort. Van verschillende Nederlandse kunstenaars uit de zeventiende en achttiende eeuw is iets dergelijks bekend, wat kan variëren van een eenvoudige opsomming van schilderingen tot aan uitvoerige beschrijvingen met kleine tekeningetjes en andere bijzonderheden.⁵

Sinds 1973 kennen we een vergelijkbaar journaal van de Rotterdamse schilder Adriaen van der Werff (1659–1722), die rond 1700 enkele jaren de leermeester van Van Limborch is geweest. Het is niet zo uitgebreid als het hier gepubliceerde en stelt uitsluitend diens werkzaamheid en die van zijn broer Pieter, die hem assisteerde, tussen 1716 en 1722 te boek.⁶ We mogen echter aannemen dat Van der Werff deze methode om zijn werk bij te houden al vóór 1716 gebruikte, zodat hij zijn leerling het nut van een dergelijk journaal kan hebben bijgebracht.

Over de leertijd bij Van der Werff in Rotterdam verschaft Van Limborchs notitieboekje een belangrijke mededeling. Op fol. 48recto, de laatste pagina van het boekje, staat aangekend: *A° 1699 Den 1en April ben ik voor de eerste reisje bij den Hr. van der Werff als discipel geweest.* Van Limborch was toen precies 18 jaar oud en had daarvoor al van drie Haagse schilders les gehad. Dankzij de reeds genoemde autobiografie van Henrik en de aantekeningen over hem door Frans van Limborch zijn we uitstekend over Henriks leerperiode geïnformeerd.⁷

Henrik werd na Frans (1679–1765) op 9 maart 1681 in Den Haag geboren als de tweede zoon van advocaat Mr. Simon van

Limborch (1647–1722) en zijn echtgenote Adriana Panser (1642–1723); vier jaar later kwam nog een zusje Gerarda, ook wel Geertruyd genoemd (1685–1753), ter wereld, die in 1724 zou trouwen met Mr. Matthijs Maten (1689–1758). Nadat Henrik de Latijnse school had afgemaakt en in zijn vrije tijd tekenles had genoten van de portretschilder Jean Henri Brandon (ca 1650–na 1716), kreeg hij *na veelmaals daar tegen geraden te zijn* toestemming van zijn vader om een opleiding tot kunstschilder te volgen.⁸ Daartoe was hij vanaf medio 1696 tot circa oktober 1697 in de leer bij Robert Duval (1644–1732), de kunstadviseur van Willem III, en daarna twee maanden bij Jan de Baen (1633–1702), de gevierde portrettist. Na vervolgens ongeveer 14 maanden op zichzelf werkzaam geweest te zijn, kon hij tenslotte bij Van der Werff zijn opleiding voltooien.⁹ Van Limborch begon, zoals gezegd, op 1 april 1699 bij hem en bleef daar tot september 1702. Tijdens deze leertijd woonde hij in huis bij een Rotterdamse vriend van zijn ouders, Pieter Smout.¹⁰ Blijkens de *Notitie* heeft hij Smout en diens personeel nog tijdens zijn opleiding geportretteerd (nrs. 6, 10–13). In oktober 1702 keerde de toen kennelijk volleurde schilder terug naar Den Haag, waar hij de rest van zijn leven zou blijven wonen. Van Limborch stierf er ongehuwd op zaterdag 3 februari 1759 om 8 uur s'ochtends. Hij was toen precies 77 jaar, 10 maanden en 25 dagen oud, aldus de notitie van zijn punctuele broer.

De over twee pagina's verdeelde lijst van de portretten die Henrik van Limborch heeft geschilderd vanaf 1700 tot aan 1730 geeft een goed inzicht in zijn clientèle. Het overgrote deel daarvan bestond uit leden van zijn familie. Vele malen heeft Henrik zijn ouders, zijn broer en zuster, hun echtgenoten, ooms, tantes en andere aanverwanten geportretteerd. Naast de verschillende leden van het geslacht Van Limborch behoren daartoe onder andere de families Panser, Maten, Van der Craght, Verrijn en Keerbergen. Daarnaast bestond zijn klantenkring vooral uit personen uit het milieu van de schilder en zijn familie: een kring van regenten, juristen, raadsheren en andere Haagse hoogwaardig-

Afb. 3. Henrik van Limborch, *Portret van Aletta Lucretia Martens* (1715–1782), (1726). *Olieverf op doek*, 67,5 x 45 cm. Centraal Museum, Utrecht, inv.nr. 18054.

heidsbekleders. Onder anderen Mr. Jacob de Riemer, wiens zuster Maria de echtgenote van Frans van Limborch zou worden, Hendrik van Hees, Samuel van Huls, Jacob van Belle, Jacob Gilles, de griffiers Valensis en De Back, en de verschillende telgen van de familie Le Leu de Wilhem mogen onder deze categorie worden gerangschikt. Via hun familiebanden en relaties kwamen daar in een iets later stadium regentenfamilies uit andere steden bij. Op deze wijze kan Van Limborch in contact gekomen zijn met de Middelburgse burgemeester Willem van Citters (nrs. 79–80) of met het Utrechtse regentengeslacht Martens, voor wie hij vijf portretten heeft geschilderd (nrs. 98–100, 125–126).¹¹ Bij dat van de elfjarige Aletta

Lucretia Martens (afb. 3) heeft de kunstenaar de compositie van zijn schilderij uitvoerig beschreven en van een schetsje voorzien, de enige tekening in de *Notitie* (afb. 4).

Na de dood van Adriaen en zijn broer Pieter van der Werff (1665–1722) werd Van Limborch tevens de portrettist van Rotterdamse notabelen als Aegidius Groeninx van Zoelen en zijn familie (nrs. 102, 128–129, 132). Soms zelfs behoorden personen uit de allerhoogste kringen tot Van Limborchs clientèle. Hiertoe kunnen zeker de schatrijke ontvanger-generaal van de Unie, Cornelis de Jonge van Ellemeet (nr. 45), en de Hollandse gezant in Frankrijk, Willem Lodewijk baron van Wassenauer (nr. 64), worden gerekend.

In een aantal gevallen lieten opdrachtgevers het niet bij een portret alleen en kochten ze tevens een of meer historiestukken van Van Limborch aan. Een voorbeeld daarvan was burgemeester Van Citters die, nadat hij zich in 1715 met zijn vrouw had laten portretteren (nrs. 79–80), nog twee schilderijen van Van Limborch kocht: een in 1716–'17 geschilderde *Vergodding van Aeneas* en een *Nimfen vullen de Hoorn des Overvloeds* (nrs. 143–144); van laatstgenoemd schilderij is de compositie overgeleverd dankzij een tekening in het Prentenkabinet der Rijksuniversiteit te Leiden (afb. 5).¹² Dat Van Citters deze werken van Van Limborch bezat, weten we dankzij de mededelingen van Johan van Gool. In tegenstelling tot Van der Werff tekende Van Limborch helaas niet aan voor hoeveel en aan wie hij iets verkocht. Alleen wanneer hij in opdracht werkte, noteerde hij soms de naam van de opdrachtgever. Een voorbeeld daarvan is de *Moses vinding begonnen voor den Hr. Dacosta* (nr. 223) die diende als tegenhanger van een *Susanna en de ouderlingen* door Willem van Mieris uit 1714 (afb. 6).¹³ Dit schilderij voor de bekende Haagse verzamelaar Benjamin da Costa kan worden geïdentificeerd als de thans ten onrechte aan Adriaen van der Werff toegeschreven *Vinding van Mozes* in het Pushkinmuseum te Moskou (afb. 7).

Na de lijst van portretten begint op fol. 4 de eigenlijke *Notitie der dagelijxe schilder-oefening*. Van Limborch noteerde eerst het onderwerp van een schilderij, gevolgd door

Afb. 4. Fol. 16recto van de Notitie der dagelijxe schil-
deroeffening met een schets naar afb. 3.

1726.

Den oudsten H.^r Carel Martens ^{van Uijtrecht} geconterfeit op
een Doek hoog 2 Voet 3 duijn breed 1 v. 11 d. schaers
een kniestuk. mit blaauwe flauwette sluijer en goud
kamisool. agter een rootaghtig garoijn.

Aug. 13. 15. 19. 20. 28. 29. 30. Sept. 1. 2. 16. 21. 24. 26. 27. 28. Octob. 5. 9.
15½

Den 2^{en} H.^r David Jan Martens geconterfeit ^{in de} woeninge
tot het vorige in een kamisool mit goudse bloemen en root flauwette
Aug. 14. 15. 16. 20. 22. 25. 29. Sept. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 19. 20. 21. 22. 23. 25.

15. Octob. 1. 2. 4. 9. 12.

4
19.

De dogter van den H.^r Vroeschap Jacob Martens
oud 11. jaer. Sufferoien Metta Lucretia Martens hele
lengte op een doekje ^{hutt} hoog 1 v. 5 3/4 d. breed 2 v. 2 d. rijulants.
trossen luffte van de ooghoeken tot onder de kin was 1½ duijn.

Aug. 18. 21. 22. 23. 24. 26. 27. 28. 31. Sept. 5. 13. 17. 27. Octob. 7. 8. 11. 14.

10
52½

ze was gekleed in een wit boven kleed, blaauwe rok
en rode roode sluijer. quam uijt tegen geboornite.
De groene papegaaj op de hand quam bruijn tegen
de licht. in de linkerhand was een kerffe tak en
een bennetie met bloemen.

Afb. 5. Henrik van Limborch, *Nymphen vullen de Hoorn des overvloeds*, (1717). Pen en penseel in grijs, 223 x 302 mm. Prentenkabinet van de Rijksuniversiteit, Leiden, inv.nr. PK 9502.

Afb. 6. Willem van Mieris, *Suzanna en de ouderlingen*, (1714). Olieverf op paneel, 44 x 37 cm. Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Brussel, inv.nr. 1057.

een korte memorie van de dagen die hij er al aan had gewerkt, waarschijnlijk overgenomen uit een eerder boekje. Daaronder is vervolgens een tijdsbalk getrokken die in de meeste gevallen van data werd voorzien. De tijd die hij ergens aan besteedde noteerde de schilder in principe met halve dwarsstreepjes op die balk (afb. 8). Een streepje boven geeft waarschijnlijk de werkzaamheid in de ochtend aan, een streepje onder een middag; een lange streep door de balk heen staat uiteraard voor een hele dag. Op deze manier was Van Limborch in staat het exacte aantal werkdagen aan een bepaald schilderij af te lezen – en de prijs ervan te bepalen.

Van Limborchs systeem is nauwkeuriger dan dat van Adriaen van der Werff. Deze had een zesdaagse werkweek en elk streepje stond bij hem voor een dag. Uit de prijsberekeningen van Van der Werff blijkt dat hij zichzelf voor

een week beloond wilde zien met 150 gulden – 25 gulden per dag – een heel hoog bedrag dat hem dan ook een fortuin zou opleveren. Van Limborchs eisen waren veel lager. Uit een terloopse aantekening uit 1725 blijkt dat hij zijn broer Frans voor een werkdag slechts 5 gulden berekende voor een *Venus vereert Eneas met wapenen* (nr. 209). Dit lage tarief zal Henrik bij ongeveer 300 werkdagen per jaar 1500 gulden hebben opgeleverd, een geschat inkomen dat wordt bevestigd door de Haagse belastingcohierien.¹⁴ We mogen echter aannemen dat Henrik zijn broer een vriendenprijs berekende en ook dat hij niet elke dag heeft gewerkt. Van Limborch verkeerde namelijk in de gelukkige omstandigheid dat hij niet om den brode behoefde te schilderen.¹⁵ Bovendien heeft hij ook nog getekend, wat hem stellig eveneens inkomsten heeft opgeleverd.¹⁶

Afb. 7. Henrik van Limborch, *De vinding van Mozes*, (1727).olieverf op paneel, 44,5 x 35 cm. Pushkinmuseum, Moskou. Tot nu toe toegeschreven aan Adriaen van der Werff.

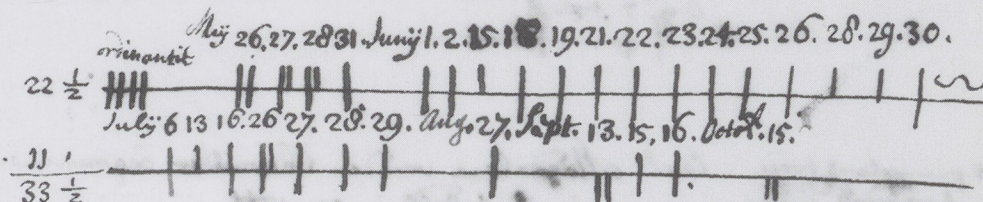
Evenmin krijgen we meer duidelijkheid over Van Limborchs dagtarief uit het volgende. Voor een *Allegorie op het stadsbestuur* (nr. 190; afb. 9) die hij in 1723 voor de schoorsteen van de burgemeesterskamer van het stadhuis van Nijmegen schilderde, kreeg Van Limborch de hoge som van 1000 gulden.¹⁷ Uit zijn *Notitie* blijkt dat hij er 33½ dagen aan heeft gewerkt, wat zou betekenen dat zijn tarief hier nog hoger zou zijn geweest dan dat van Adriaen van der Werff: 30 gulden per dag. Het is dan ook weinig waarschijnlijk dat Van Limborch een dergelijk hoog bedrag van het Nijmeegs stadsbestuur heeft geveerd; een belangrijk deel van de som zal door het stadsbestuur aan de kunstenaar zijn toegekend als een eregeld voor het met grote voldoening voltooien van een belangrijke publieke opdracht.¹⁸

Een aantekening van Valerius Röver brengt ons waarschijnlijk dichterbij de buurt van Van Limborchs dagtarief. Röver liet zichzelf en zijn vrouw Cornelia van der Dussen in 1710 portretteren (nrs. 56–57). Die twee thans niet meer bekende portretten – borststukken in vergulde ovale lijsten – kostten hem in totaal 132 gulden.¹⁹ Rekenen we 12 gulden voor de lijsten, dan heeft de kunstenaar 60 gulden per portret gevraagd. Gaan we uit van een gemiddelde van 6 dagen per portret – niet onaannemelijk gezien de tijd die Van Limborch gemiddeld over een ovaal borststuk deed²⁰ – dan komen we uit op een aan Röver berekende prijs van 10 gulden per dag, twee keer zoveel als Henrik zijn broer berekende, maar nog beduidend onder het tarief van Van der Werff, de best betaalde schilder van zijn tijd.

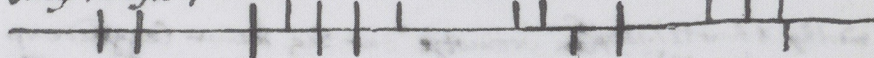
Bij het begin van het boekje in 1716 werd genoteerd *Flora door Zephyrus met bloemen begiftigt (tot wedergade van de Harder en Harderin geeindigt Dec. 1715)* (nrs. 138a–b). Twee ongedateerde doeken in de verzameling van het Rijksmuseum kunnen met deze vermelding worden geïdentificeerd.²¹ Het onderwerp *Flora en Zephyrus* werd tot nu toe als een *pastorale* geïnterpreteerd (afb. 10). Van Limborch blijkt er met tussenpozen twee jaar aan gewerkt te hebben, van 1715 tot en met 21 oktober 1717, 83½ dagen in totaal. Dankzij

1723.

Stuk voor het Raadhuis van de Burgemeesters van
 de dath was hoog 6 v. 2 dijnen Nieuwegen in hun vertritt.
 breed 2 v 6 dijnen.

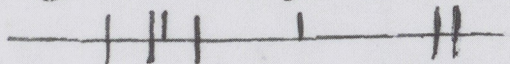

Het conterfeytsel van den Secretaris, van Belle oud
 36 Jaar - bordstuk Levens groot, met een hand.
 J. 12. 19. Sept. 13. 17. 18. 22. 30 Oct. 1. 2. 13. 25 Nov. 17. 20. 25

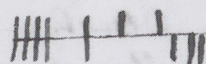

de dath was hoog 17 dijnen Vaders conterfeytsel leinestuk in 't klein.
 breed 12 1/2

J. 15. 17. 24 Sept. 19. 1725. Aug.

de p. middel was hoog 17 dijnen Wedergera tot de Copy na de Lot vanden H. vander
 breed 13 1/2.
 Werff. door mij geïnventeert.
 Sabanna tusschen de twee boeven hoog
 Aug. 2. 16. 20. 23.

Afb. 9. Henrik van Limborch, *Allegorie op het stadsbestuur*, (1723). Olieverf op doek, 175 x 77 cm. Stadhuis, Nijmegen.

Afb. 10. Henrik van Limborch, *Flora door Zephyrus met bloemen begiftigd*, (1715-1717). Olieverf op doek, 67 x 54 cm. Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr. SK-A-220 (sinds 1953 in bruikleen aan de Rijksdienst Beeldende Kunst, Den Haag).

Van Gool weten we dat beide schilderijen werden verworven door Hendrik van Heteren, wiens op een nazaat vererfde verzameling in zijn geheel in 1809 door Lodewijk Napoleon werd aangekocht ten behoeve van het Koninklijk Museum, de voorloper van het Rijksmuseum.²² Het belang van de *Notitie* voor de chronologie van Van Limborchs oeuvre is meteen duidelijk, want gedateerd werk van de schilder is, zoals gezegd, erg zeldzaam. Een ander voorbeeld biedt een eveneens ongedateerd *Oordeel van Paris* (nr. 179; afb. 11) in Boedapest, dat kan worden geïdentificeerd als het schilderij waaraan Van Limborch tussen december 1721 en augustus 1722 114 dagen heeft gewerkt.

De gewoonte om schilderijen niet van een jaartal te voorzien is wellicht te verklaren uit Henriks manier van werken, want uit de *Notitie* blijkt dat de kunstenaar meer dan eens een onvoltooid stuk voor lange tijd terzijde zette om er dan af en toe aan te werken. Zo heeft hij bijvoorbeeld in totaal 25½ dagen gewerkt aan een *Psijsche ontvaakt van Cupido bij een fontein in een landschap* (nr. 160), maar dat verspreid over een periode van ruim 13 jaar. En na in 1718 ooit 8 dagen besteed te hebben aan een *Camme met de beker vol vergif* (nr. 157) wordt dit schilderij nog in 1731 vermeld met precies dezelfde

Afb. 11. Henrik van Limborch, *Het oordeel van Paris*, (1721–1722). Olieverf op paneel, 61 x 83 cm. Szépművészeti Múzeum, Boedapest, inv.nr. 253.

stand.²³ Het is dan ook niet verwonderlijk dat vrij veel werken die in het boekje staan vermeld zich bij de dood van de schilder nog in zijn bezit bevonden en onafgemaakt werden verkocht in zijn nalatenschapsveiling in september 1759; de *Cupido die de Vaak van Psiches aangezigt afstrykt* (zie nr. 160) is er één van.²⁴ Deze trage gang van zaken zal zeker in de hand gewerkt zijn doordat de schilder voor zijn levensonderhoud immers niet afhankelijk was van een regelmatige productie en afzet van zijn werk.

Behalve portretten en historiestukken heeft Van Limborch ook een enkel genrestuk geschilderd. Voorbeelden daarvan zijn *Een oude vrou lerende lezen aan een jong meisje* en *Een schrijvend jongetje* (nrs. 172–173). Maar ook van ander werk hield de kunstenaar nauwgezet nota. Regelmatig maakte hij kopieën op bestelling, wat kon variëren van

Knellers portretten van Arnold Joost van Keppel (1669–1718) en zijn vrouw, de eerste graaf en gravin van Albemarle (nrs. 146–147, 159 en 226–227; afb. 12 en 13), tot aan Van der Werffs *Loth en zijn dochters* in de collectie Fagel (nr. 149).²⁵ Na de dood van zijn leermeester, in 1722, had Van Limborch veel werk om diens onvoltooide schilderijen af te maken. Van de tien schilderijen die hij heeft opgemaakt (nrs. 194–196, 200–202, 221–222, 224 en 238), zijn er enkele te identificeren. Zo kan dankzij de *Notitie der dagelijxe schilder-oeffening* aan de onzekere status van *Jacob zegent de zonen van Joseph* (nr. 221; afb. 14) te Oberlin thans definitief een einde worden gemaakt. Het schilderij heeft altijd gegolden als een Van der Werff maar werd onlangs niet langer meer als eigenhandig werk erkend om als schoolwerk vragenderwijs op naam van Van Limborch te worden gesteld: nu

Afb. 12. Henrik van Limborch naar Godfrey Kneller, Portret van Geertruida Johanna Quirina van der Duyn, gravin van Albemarle, 1727. Olieverf op doek, 127 x 101 cm. Particuliere verzameling. Foto Iconografisch Bureau.

blijken beiden er aan gewerkt te hebben.²⁶ Hetzelfde geldt voor de tegenhanger van dit werk (verblijfplaats onbekend) dat niet *Isaac zegent Jacob* voorstelt, zoals men tot nu toe abusievelijk heeft aangenomen, maar *Hagar vernedert zich voor Abraham en Sara* (nr. 222).²⁷ Van de in 1723 overleden Constantijn Netscher heeft Van Limborch eveneens een werk voltooid, een portret (nr. 198), en dit zal zeker ook hebben gegolden voor een portret van Hermanus Koets (nr. 118), hoewel diens sterfdatum onzeker is. Tot Van Limborchs gewone werkzaamheden behoorde ook het stofferen van schilderijen van de latere kunstenaarsbiograaf Johan van Gool, veelal in opdracht van de verder onbekende verzamelaar of kunst koper Borris.²⁸ Tien van diens landschappen en veestukken heeft hij van figuurtjes voorzien (afb. 15). In de meeste gevallen zijn deze schilderijen nog te identificeren, maar Van Limborchs aandeel daarin werd niet meer herkend.²⁹ Tot het stofferen mogen we verder nog rekenen de kleren die Van Limborch schilderde in het portret door Pieter van der Werff van Ida Catharina van Belle-van der Meyden (1658–1729), Vrouwe van Waddinxveen (nr. 197). Eenmalig was de medewerking van bloemschilder Pieter Hardimé (1678–1758)

Afb. 13. Henrik van Limborch naar Godfrey Kneller, Portret van Arend Joost van Keppel (1669–1718), graaf van Albemarle, 1720. Olieverf op doek, 127 x 101 cm. Particuliere verzameling. Foto Iconografisch Bureau.

aan een *Heilige familie* die Van Limborch voor zijn zuster schilderde (nr. 186), evenals het 'up-to-date' brengen van het portret van Bartha Maria Groenhout-Schepers (1680–1752). Zij was ooit als jonge vrouw geportretteerd door Pieter van der Werff en vond het na 27 jaar kennelijk nodig dat Van Limborch haar trekken actualiseerde (nr. 132). Zelfs de bloemen en ornamenten die Henrik in juli 1726 op de schutting van zijn broer schilderde, staan in de *Notitie* vermeld (nr. 219).

Dankzij Van Gool zijn we redelijk geïnformeerd over verzamelaars die werk van Van Limborch hadden, maar zich niet door hem hebben laten portretteren. Daartoe behoren onder anderen zijn oude vriend de griffier Fagel, Hendrik van Heteren en Sir Gregory Page, de bekende Engelse connoisseur.³⁰ De schilderijen van Page, een *Heilige familie* en een *Gouden eeuw*, zijn in 1783 met diens schilderijen van Adriaen van der Werff verworven door Lodewijk xvi van Frankrijk en staan nog steeds in het Louvre geregistreerd.³¹ Aan de *Gouden eeuw* (nr. 150; afb. 16) blijkt Van Limborch in 1718 124 dagen te hebben gewerkt en later, tussen 3 juli en 6 augustus 1721, nog eens 35 dagen. Met 159 dagen werk is dit schilderij geboekt als

Afb. 14. Adriaen van der Werff, afgemaakt door
Henrik van Limborch, Jacob zegent de zonen van
Joseph, (1722, resp. 1727). Olieverf op paneel,
62,5 x 47,5 cm. Allen Memorial Art Museum,
Mrs. F.F. Prentiss Fund, Oberlin.

Afb. 15. Johan van Gool, figuren door Henrik van Limborch, *Landschap met herders en vee*, (1724).
 Olieverf op doek, ca. 55 x 75 cm. Schloss Oranienbaum,
 Duitsland, inv.nr. 77656.

Van Limborchs grootste inspanning. Na fol. 24verso bevat het boekje geen notities meer over Van Limborchs werk en telt het nog 23 blanco pagina's totdat op de allerlaatste pagina de mededeling volgt over de *eerste reijse [...] als discipel* (zie p. 29). Op een los ingevoegd blaadje noteerde Van Limborch tenslotte zijn activiteiten in 1756 en 1757, toen de kunstenaar op 76-jarige leeftijd het penseel opnieuw ter hand nam. Opmerkelijk is dat hij dan aandacht schenkt aan de pigmenten in sommige van zijn verven; opmerkingen als *de grond was gebranden omber en wit. [de] blaauwagtige tint is beenzwart* (nr. 251) komen in de rest van het manuscript niet voor. Hij schenkt vooral veel aandacht aan de kleur blauw, waarvoor hij bij uitstek goedkope pigmenten gebruikte: in plaats van het dure ultramarijn nam hij beenzwart of smalt. Een aantal van die op hoge leeftijd vervaardigde schilderijen is nog bekend, waaronder het 1757 geda-

teerde *Portret van Mr. Gerard Riemersma* (1704–1770) (nr. 254; afb. 17), een advocaat aan het Hof van Holland uit Leiden. Het portret is niet meer dan een schets en van een duidelijke contour is bepaald geen sprake. Toch zond de kunstenaar het naar Riemersma die er zich tevreden over betoonde, getuige diens testament waarin hij stipuleerde dat het portret in de familie moest blijven.³² Van de meer dan 150 portretten die in het werkjournaal zijn genoteerd, is thans een dertigtal nog aanwijsbaar, ongeveer éénvijfde deel.³³ Voor de historiestukken is dit percentage hetzelfde: van de ongeveer 70 beschreven werken is een vijftiental te identificeren. Dit wil zeggen dat thans ongeveer viervijfde deel van de in de *Notitie* vermelde schilderijen niet meer te traceren is. Dit is des te meer te betreuren daar Van Limborch een aantal bijzondere thema's in beeld heeft gebracht. Afgezien van de voor die tijd gebruikelijke scènes met herders, nimfen,

Afb. 16. Henrik van Limborch, *De gouden eeuw* (*les plaisirs de l'âge d'or*), (1718–1721). Olieverf op doek, 64 x 84 cm. Musée du Louvre, Parijs, inv.nr. 1433.

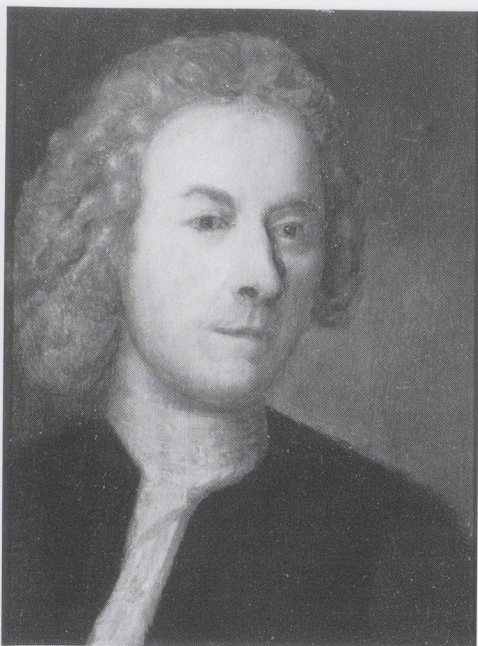

cupido's, Venusjes, Magdalena's en Heilige families, komen in zijn oeuvre ook originele onderwerpen voor als Pandora (nr. 141), Gehasi (nr. 165), Camma (nr. 157) en Hebe (nr. 234) – al gaat het hier veelal om de uitbeelding van een vrouwelijke halffiguur met haar attribuut.³⁴ Net als bij Isaak Walraven (1686–1765) zal de keuze voor uitzonderlijke onderwerpen mede zijn bepaald door Van Limborchs onafhankelijke positie ten opzichte van de markt, alsmede zijn afkomst uit een geletterd milieu.³⁵ In een enkel geval, *Keizer Justinianus met het zwaard der gerechtigheid* (nr. 213), blijkt evenwel dat hij het unieke onderwerp vervaardigd heeft in opdracht van de Hoge Raad, waar het als schoorsteenstuk diende in de raadkamer die ook verder geheel door hem was gedecoreerd.³⁶ Een groot aantal van zijn meer gewone thema's was overigens al door zijn leer-

meester Van der Werff in beeld gebracht; ook Van Limborch schilderde *Christus en de Samaritaanse vrouw* (nr. 218), *Ecce Homo* (nr. 178), het *Oordeel van Paris* (nr. 179; afb. 11), *Hercules op de tweesprong* (nr. 140) en het *Vinden van Mozes* (nr. 223), om slechts enkele onderwerpen te noemen.

Van Limborchs *Notitie der dagelijxe schilder-oeffening* biedt een zeldzaam inzicht in de carrière van een vooraanstaand Haags portret- en historieschilder uit de eerste helft van de achttiende eeuw en informeert ons tevens over tal van andere zaken die kennelijk behoorden tot de normale schilderspraktijk in die dagen, zoals de samenwerking met andere kunstenaars en het voltooiën van het werk van anderen. Het manuscript bevat tevens nieuwe informatie over het werk van Adriaen van der Werff: tien door hem opge-

Afb. 17. Henrik van Limborch, Portret van Mr. Gerard Riemersma (1704-1770), 1757. Olieverf op paneel, 18,2 x 13,8 cm. Stedelijk Museum de Lakenhal, Leiden, inv.nr. 1210.

zette schilderijen werden door zijn leerling voltooid. Belangrijker echter is het feit dat de figuur van Henrik van Limborch ons nu beduidend beter voor ogen staat, alsmede de omvang en de datering van zijn werk. Door dat zijn oeuvre nu duidelijker is afgebakend, kan de kwaliteit ervan beter worden beoordeeld. Hoewel het werk van de leerling dat van de leermeester niet overstijgt, is hij toch definitief uit diens schaduw getreden.

Noten

Voor hun steun en commentaar wil ik hierbij gaarne dank zeggen aan M.D. Haga en aan Robert-Jan te Rijdt; de inspanningen van de laatste zijn die van een redactiesecretaris verre te boven gegaan.

¹ *Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst* XVI, 1893, Den Haag 1895, p. 21.

² Voor deze correspondentie zie onder andere: R. van Eijnden en A. van der Willigen, *Geschiedenis der vaderlandsche schilderkunst*, deel 1, Haarlem 1816, pp. 300-318; J.G. van Gelder, 'Lambert ten Kate als kunstverzamelaar', *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 21 (1970), pp. 166-167; E. Melse, 'J.C. Le Blon, uitvinder van de mezzotint-driekleurendruk', *Antiek* 19 (1984), pp. 144-151. In de collectie van de Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam bevinden zich voorts een dertigtal brieven van verschillende auteurs aan Henrik van Limborch. De meeste dateren uit 1723 en bevatten condoleances naar aanleiding van het overlijden van de moeder van de kunstenaar.

³ Johan van Gool, *De nieuwe schouburg der Nederlantsche kunstschilders en schilderessen*, Den Haag 1750, deel 1, pp. 448-464. Het Rijksprentenkabinet heeft een fotokopie van Henriks autobiografie.

⁴ A. Staring, 'Hendrik van Limborch', in: U. Thieme, F. Becker (ed.), *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, deel 23, Leipzig 1929, p. 226; J.M. Blok, 'Hendrik van Limborch', in: P.J. Blok e.a., *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, deel 6, Leiden 1924, k. 954; E.W. Moes, *Iconographia Batava. Berekende lijst van geschilderde en gebeeldhouwde portretten van Noord-Nederlanders in vorige eeuwen*, Amsterdam 1897-1905, 2 delen.

⁵ Van onder anderen Daniël Seghers (1590-1661), Jacob de Wet (ca 1610-na 1671), Philip Tideman (1657-1705), Aert Schouman (1710-1792) en Hendrik Schweickhardt (1746-1797) zijn aantekeningen over hun werk en opdrachtgevers bekend. Zie voor Seghers: W. Couvreur, 'Daniël Seghers' inventaris van door hem geschilderde bloemstukken', *Gentse bijdragen tot de kunstgeschiedenis* 20 (1967), pp. 87-158; voor De Wet: A. Bredius, 'Het schetsboek van Jacob de Wet', *Oud Holland* 37 (1919), pp. 215-222; voor Tideman: Peter J. Schoon, 'Een notitieboekje van Philip Tideman (1657-1705). Leven en werk van een zeventiende-eeuwse Amsterdamse kunstenaar', *Oud Holland* 104 (1990), pp. 31-45; voor Schouman:

N. de Roever, 'Aert Schouman volgens zijn aantekenboekjes', *Oud Holland* 6 (1888), pp. 33–44; voor Schweickhardt: Eric Jan Sluiter, 'Hendrik Willem Schweickhardt (1746–1797); een Haagse schilder in de tweede helft van de achttiende eeuw', *Oud Holland* 89 (1975), pp. 142–208.

⁶ Voor dit manuscript, zie: Barbara Gaetgens, *Adriaen van der Werff 1659–1722*, München 1987, pp. 442–444. Dokument 6, met een afb.

⁷ Ook de aantekeningen van Frans van Limborch berusten bij de Stichting Henrik van Limborch; het Rijksprentenkabinet heeft een fotokopie.

⁸ In de na Henriks dood geschreven woorden van zijn broer Frans: *Hij zijne onlust tot verder studeren, en dessein om zig in de schilderkunst te oefenen, aan onze ouders declareerde, en ten ernstigsten verzocht zijne professie daar van te mogen maken. Het geen Hij niet dan na veelmaals daar tegen geraden te zijn, met veel moeite geobtineert heeft. Nadat Henriks wens om tot kunstschilder te worden opgeleid, was gehonoreerd, vervolgde Frans: Waar van Hij echter, in zijne rijpe jaaren, in die kunst gereüsseert en lof verwurven hebbende, zo veel berouw had, dat Hij zelf meende, dat onze Ouders aan zijnen drift, hoe groot ook, hij maar een kind zijnde, niet hadden behoren toe te geven. Spruitende zulks uit die serieuze overweging dat de schilderkunst, zo om te portrakteren, als om Historien uit te beelden, welke twee gedeeltens dier kunst de eigentlijke voorwerpen waren zijner studie, veel eer diende tot vermaak van vermogende lieden als tot nut in de Burgerlijke Societeit.*

⁹ In zijn autobiografie (zie noot 3) zegt de schilder het als volgt: *Terwijl hij in de scholen ging om latijn te leeren was hij ruim zo yverig en oplettend om te teekenen als om te studeeren dat hem dan vergund wierd onder Monsr. Brandon een fraaij portret-schilder wat te exerceeren op zijne vrije uren. Dit duurde niet lang. De scholen doorgeraakt zijnde stond zijne Ouders hem, na lang overleggens, nogtans met wedersin, toe een schilder te werden, en gaaven hem tot Meester Robbert Duval die de titel hier had van Hofschilder en de jonge luijden altijd prees en moed gaf boven verdiensten. Dus hij, eer hij iets correct konde nateekenen aan 't penseel geraakte. 't Kon niet zijn dat hij dus profiteerde nogtans een groot jaar daar vertoeft hebbende, sukkelde hij nog meer: blijvende veel te langen tijd op zig zelf sonder eenige onderregting. Bij J. de Baan tenteerde hij ook 2 maanden te leeren, die hoewel excellent meester ook al niet meer deed en afgeleef was. Eindelijk in 1699 ging hij*

onder de bestiering van Adriaan van der Werff tot Rotterdam, daar hij weder moest te beginnen tekenen of hij nooit penseel gesien had. Vervolgens copieerde hij na 's meesters stucken en zig ook na 't leven geoëffent hebbende keerde hij weder tot zijne Ouders na drie en een half jaar de onderregting van dien Hr. genooten te hebben, die zo ik meen in die tusschen tijd Ridder wierd.

¹⁰ In de woorden van Frans, die na Henriks dood in 1759 zijn geschreven: *Ondertussen onderwezen door voorname Schilders in den Hage, wierd hij door den zo bovenmaten vermaarden schilder, naderhand Ridder van der Werff, door tusschenspraak van goede vrienden, in onderwijs genomen, waar toe hij te Rotterdam woonde. Verblijf hebbende ten huize van een oude kennis mijner familie – Pieter Smout genaamt, een zeer deugdzaam man, van sentiment een Collegiant, bij wien hij den tijd van 3 jaaren heeft ingewoont, altoos van dien ouden Man en zijn exemplaar-Christelijk leven, met lof gewagende, en van den zelve met veel liefde en hoogagting sprekende, en zig gelukkig agtende dat hij in zijn glibberige jeugd, dat goede exempel voor oogen had, en met dien goeden man zo familiaar en vriendelijk omgegaan had. Na het onderwijs van den Ridder van der Werff drie jaren te hebben genoten, quam hij ten huize van onze Ouders inwonen met de maand October des jaars 1704 en maakte doe zijne professie van de schilderkunst. Hij vergist zich hier dus twee jaar.*

¹¹ F.G.L.O. van Kretschmar, 'De portretverzameling Martens van Sevenhoven', *Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie* 32 (1978), pp. 149–237, nrs. 22–25 en 33, met illustraties van alle portretten, thans in bezit van het Centraal Museum te Utrecht.

¹² Het is niet duidelijk of Van Citters de beide schilderijen in 1717 kocht of in 1731, toen de schilder noteerde nog anderhalve dag aan het retoucheren te zijn geweest aan de twee stucken van den Hr. Burgemeester van Citters in Zeelandt (fol. 23recto). Voor de toeschrijving van de tekening aan Van Limborch en de foto zeg ik gaarne dank aan J. van Tatenhove van het Prentenkabinet der Rijksuniversiteit te Leiden.

¹³ In G. Hoet, *Catalogus of naamlyst van schilderijen*, deel 2, Den Haag 1752, p. 469, worden beide schilderijen vermeld in bezit van Da Costa. Op de veiling van diens nalatenschap op 13 augustus 1764 in Den Haag, werd het werk van Van Limborch als nr. 35 afgeslagen voor 365 gulden en de Van Mieris als nr. 38 voor 267 gulden. Zie het vervolg op Hoet door Terwesten, p. 376. Voor het schilderij van Van Mieris, zie *Inventariscatalogus van de oude schilderkunst*.

Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Brussel 1984, p. 194, inv.nr. 1057.

¹⁴ De lijst van aangeslagenen in Den Haag voor het jaar 1742 stelt het geschatte inkomen van Van Limborch op 1500 gulden; hij woonde toen bij anderen in. Ter vergelijking, Philips van Dijk werd aangeslagen voor een jaarinkomen van f 3500 en Daniël Marot voor een van f 2000; zie M.D. Ozinga, *Daniel Marot, de schepper van den Hollandschen Lodewijk XIV-stijl*, Amsterdam 1938, p. 24. Uit de condoleancebrieven die de kunstenaar ontving naar aanleiding van de dood van zijn moeder in 1723, blijkt dat Van Limborch toen in het ouderlijk huis op het Buitenhof naast de ruiterwacht woonde.

¹⁵ Van Gool, *op.cit.* (noot 3), deel 1, p. 462.

¹⁶ Voor tekeningen door Van Limborch, zie J. van Tatenhove, 'Miscellanea: Hendrik van Limborch (1681-1759)', *Delineavit et Sculpsit* nr. 10 (juni 1993), pp. 35-36. Zie ook Van Gool, *op.cit.* (noot 3), deel 1, pp. 458-459, voor zijn medewerking aan het Stamboek van Johanna Koerten en een *Adam en Eva* in de collectie Röver.

¹⁷ L. Ackermans, 'Schilderijen in het Nijmeegse Stadhuis', in: cat. tent. *Het Stadhuis van Nijmegen*, Nijmeegs Museum 'Commanderie van Sint-Jan' 1982, p. 148, nr. 82.

¹⁸ Eenzelfde bedrag van duizend gulden kreeg Van Limborch overigens ook in 1738 voor het model van een beeldengroep door J.B. Xavery in de Bavokerk te Haarlem; zie W. Halsema-Kubes, 'Beeldhouwwerk. *Vele fraeye beeldekenen*', in: *De Bavo te boek - bij het gereedkomen van de restauratie van de Grote of St. Bavo kerk te Haarlem*, Haarlem 1985, pp. 145-147; tevens Ozinga, *op.cit.* (noot 14), pp. 199-200.

¹⁹ E.W. Moes, 'Het Kunstkabinet van Valerius Röver te Delft', *Oud Holland* 31 (1913), p. 18.

²⁰ Vergelijk bijvoorbeeld de tijd die de schilder noteerde voor de navolgende borststukken: 5 dagen voor de nrs. 89, 91 en 96, 6 dagen voor nr. 85, 6½ dagen voor nr. 93 en 7 dagen voor nr. 87.

²¹ P.J.J. van Thiel e.a., *All the paintings of the Rijksmuseum in Amsterdam*, Amsterdam/Maarssen 1976, p. 348, nrs. A-219 en A-220.

²² Th.L.J. Verroen, 'Een verstandig ryk man', de achttiende-eeuwse verzamelaar Adriaan Leonard van Heteren', *Leids Kunsthistorisch Jaarboek* 4 (1985), pp. 17-62.

²³ Voor dit verhaal uit de Romeinse geschiedenis, zie DIAL 98-C-(Camma)51.

²⁴ In de veilingcatalogus van Van Limborchs uitgebreide kunstnalenschap die op 17 september 1759 bij de schildersconfrerie Pictura in Den Haag werd verkocht - onder de hamer kwamen onder meer 104 portefeuilles tekeningen en prenten - is het schilderij te vinden onder kavelnr. 71 met de toevoeging *niet volkomen opgemaakt*. Het schilderij bracht niettemin 27 gulden op. Andere schilderijen die in de *Notitie* vermeld staan en met de nalenschap werden verkocht, zijn de nrs. 179 *Het Oordeel van Paris* (kavelnr. 2; afb. 11), 170 *Hercules presenteert het Kind Ajax in de Leeuwenhuid aan Jupiter, om het zelve onquetsbaar te maken* (kavelnr. 5), 165 *De Historie van Gehasi de Dienaar van Naäman de verzogte Klederen en Geld afnemende* (kavelnr. 7), 192 *Susanna met de Boeven* (kavelnr. 11), 158 *Andromeda aan de Rots met een Cupidoetje* (kavelnr. 12), en dit is nog maar een deel. Ook de meer dan 50 *onafgedaene kopjes* die Van Limborch in het begin van 1756 schilderde, staan stuk voor stuk in de veilingcatalogus genoteerd (kavelnrs. 85-142) en brachten tussen de 1 en 12 gulden op. In totaal werd er op de veiling voor meer dan 8000 gulden verkocht.

²⁵ Voor de kopieën naar Kneller, zie de nrs. 146-147, 159 en 226-227. Twee daarvan kunnen worden geïdentificeerd en bevinden zich in de collectie Van Pallandt (afb. 12 en 13). Aan de achterzijde dragen de beide doeken de inscriptie: *G. Knelleri prototypum imitatus est H.v.Limborch*. Het schilderij van Van der Werff uit de collectie Fagel bevindt zich sinds 1886 in Sint-Petersburg; Gaechtgens, *op.cit.* (noot 6), pp. 286-287, nr. 55, met afb.

²⁶ Gaechtgens, *op.cit.* (noot 6), p. 140 en 422, nr. C7. Gaechtgens opperde reeds op stilistische gronden Van Limborchs naam als auteur van het paneel in Oberlin.

²⁷ Gaechtgens, *op.cit.* (noot 6), p. 421, nr. C6, met afb.

²⁸ Net zomin weten we iets van twee andere opdrachtgevers, de heren Bauman (nr. 180) en Pahman (nrs. 187 en 193), waarschijnlijk eveneens kunsthandelaren.

²⁹ De volgende zeven schilderijen door Van Gool met door Van Limborch toegevoegde figuren zijn te identificeren: nrs. 182 (vgl. Würzburg, 17 november 1973, kavelnr. 997), 183 (vgl. Londen (Christie's), 15 december 1978, kavelnr. 33), 185 (vgl. New York (Sotheby's), 15 januari 1993, kavelnr. 176), 205 (vgl. Milaan, 6 mei 1971, kavelnr. 5), 206 (vgl. Londen (Christie's), 4 mei 1979, kavelnr. 67), 208 (Schloss Oranien-

baum; afb. 15) en 212 (vgl. Londen (Christie's), 23 maart 1990, kavelnr. 120).

³⁰ Voor Fagel, een oude vriend van de schilder, zie: J. Heringa, 'François Fagel. Portret van een honnête homme', *Jaarboek Die Haghe* 1980, pp. 43-126, en dezelfde, 'Philipp von Stosch als Vermittler bei Kunstankäufen François Fagels', *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 32 (1982), pp. 55-110, speciaal 60 en 102, noot 33.

³¹ Het schilderij met de heilige familie is een *Rust op de vlucht naar Egypte* die sinds 1903 door het Louvre werd uitgeleend aan het museum in Le Puy.

³² (M.L. Wurfain), *Stedelijk Museum de Lakenhal. Catalogus van de schilderijen en tekeningen*, Leiden 1983, p. 199, nr. 1210. Een ander werk uit deze periode is het portret van Wilhelmina Middelbeeck uit 1757 in het Haags Gemeentemuseum; zij was gehuwd met Thierry de Bye en kan daarom worden geïdentificeerd met nr. 266.

³³ Deze telling is gebaseerd op de gegevens van het Iconografisch Bureau en het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie in Den Haag; beide instellingen dank ik hierbij hartelijk voor hun medewerking.

³⁴ Een ander zeldzaam onderwerp dat door Van Limborch werd geschilderd, is het verhaal van Glaucus en Scylla; dit staat evenwel niet ver-

meld in de *Notitie* maar was kavelnr. 23 in de veiling van zijn nalatenschap (zie noot 24). In de Nederlandse schilderkunst kennen we dit onderwerp uitsluitend nog van een schilderij door Eglon van der Neer; zie mijn artikel 'Eglon van der Neer, Franz Ertinger en Joseph Werner: notities bij een aanwinst', *Bulletin van het Rijksmuseum* 39 (1991), pp. 435-439.

³⁵ Cat.tent. *Het Galante Tijdperk*, Rijksmuseum, Amsterdam 1995, p. 34.

³⁶ Bij Van Gool, *op.cit.* (noot 3), deel 1, pp. 453-456, zijn uitvoerige beschrijvingen te vinden van de vier stukken die Van Limborch voor de Hoge Raad geschilderd heeft; het schoorsteenstuk verbeelt Keizer JUSTINIANUS, zittende op eenen prachtigen Troon, terwyl het Goddelyk Recht, in de gedaente eener Hemelsche Godinne, voorzien van haeren juisten evenaer, doch ongedoekt, (om dat de Hemelsche Gerechtigheit zich, tegen de bekoring der geschenken, met geen blinddoek hoeft te wapenen;) zittende op een verlichte Wolk, nederdaelt, en hem het zwaert des Gerichts toereikt, ter bescherminge van de goede en ter strafoeffeninge der quade Menschen. Aen de rechter zyde, naest de trappen van den Troon, vertonen zich TRIBONIANUS en twee andere Rechtsgeleerden, met hunne op 's Keizers bevel in order geschikte Wetten, vervat in een Boek, op welkers rug staet Corpus Juris.

Bijlage

Notitie der dagelijxe schilderoeffening

Het van een gemarmerd omslag voorziene boekje van 20 x 16,5 cm telt 48 pagina's waarvan 23 blanco. Achteraan is een los blad toegevoegd dat hier als fol. 49 is opgenomen. De originele spelling en interpunctie is gevolgd. In een enkel geval is er een leesteken toegevoegd, echter altijd tussen vierkante haken '[]'. De reeksen dwarsstreepjes (zie afb. 4 en 8) zijn teruggebracht tot de begin- en einddatum van de reeks, ook weer tussen vierkante haken. In een enkel geval heb ik zelf de streepjes opgeteld; de uitkomst daarvan bevindt zich in zo'n geval binnen vierkante haken. Alle andere cijfers zijn van de kunstenaar. De doornummering is echter van mijn hand en staat daarom cursief. Een schilderij wordt soms meerdere malen vermeld; het heeft dan het nummer behouden van de eerste vermelding.

fol. 1r Notitie der dagelijxe schilderoeffening.
t zedert 1° Februarij 1716.
tot

fol. 1v Conterfeitsels
A^o 1700
1 Johan Jacob van Keerbergen.
2 HVL. [=Henrik van Limborch]
3 Monsr. Braams.
4 Monsr. Beughout.

1701
5 HVL.
6 Pieter Smout.
7 Pieter Koning de Jonge
8 dito.
9 dito.
10 Maartie, Smouts meit.
11 Johanna de Koning naayster van Smout.
12 Johan de Koning haar broeder
13 Johanna de Koning.
14 Kornelis van Keerbergen
15 Monsr. Beughout groot borststuk.

1703

- 16 Engeltje van der Snoek.
- 17 Juffrou Molijn.
- 18 Mr. Jacob de Riemer
- 19 Sophia van der Snoek.
- 20 De Hr. Daniel van Keerbergen.
- 21 HVL.
- 22 Juffr. Clementia van Ceters.

1704

- 23 Juffr. Adriana Panser voor Soeur

1705

- 24 Mr. Simon van Limborch dito
- 25 Adriana Panser
- 26 Gerarda van Limborch.
- 27 dito zeer klein in een rijxdaalder.
- 28 Mr. Frans van Limborch
- 29 Mr. Simon van Limborch voor FVL. [=Frans van Limborch]
- 30 Mr. Henrick Verriijn
- 31 Juffr. Cornelia van der Wolff.
- 32 De Hr. Gerard Verriijn.

1706

- 33 Hr. Gijsbert van den Ende
- 34 Juffr. Geertruyd van Limborch.
- 35 De Hr. Professor Philippus van Limborch.
- 36 Mr. Simon van Limborch
- 37 Juffr. de la Bassecour.
- 38 De Hr. Professor Le Clercq.

1707

- 39 De Hr. Capitein Grave
- 40 Juffr. van Mollem zijne Egtgenoot
- 41 Juffr. Gerarda van Limborch. [doorgehaald: voor HVL]
- 42 HVL.
- 43 HVL.
- 44 GVL. zeer klein. [GVL = Gerarda van Limborch]
[totaal] 44

1708

- 45 Hr. Cornelis de Jong van Elmeet.
- 46 HVL.

1709

- 47 Mevrouw van Huls.
- 48 Mr. Simon van Limborch, voor HVL.
- 49 Adriana Panser, voor HVL.
- 50 Mevrouw Tilenus. overleden 1723.

1710

- 51 Oudste Juffr. van Moermond.
- 52 Jongste Juffr. van Moermond.
- 53 Jongen Hr. van Moermond.
- 54 Mr. Johan van Buuren.
- 55 Een familiestuk voor den Hr. Burgemeester Huls waarin waren zijn Ed.[.] Mevrouw en 2 kinderen.

- 56 Den Hr. Valerius Reuver
 57 Mevrouw Cornelia van der Dussen des zelfs Egtgenoot.
 58 Hr. Raadsheer Clement.

1711

- 59 De Hr. Raadsheer Antonij Sluijsken.
 60 Mevrouw Maria Adriana vander Heijm des zelfs egtgenoot.
 61 Den Hr. Scato Ludolph Gockinga
 62 Den Hr. Mr. Adriaan Breur.
 63 Mevrouw ... Persijn huijsvrouw van den Raadsheer Schot.
 64 De Hr. Willem van Wassenaar Hr. van Starrenburg president der Gecommitteerde Raden.

1712

- 65 Jantje van den Brande oud 4 jaar.
 66 Den Hr. President de Wilhem
 67 Mevrouw de Wilhem ... Timmers.
 68 Mr. Frans van Limborch. voor FVL.
 69 Juffr. Maria de Riemer.
 70 Juffr. Gerarda van Limborch, voor HVL.
 71 Mevrouw van den Brande Truijtje van Berkel.
 72 De Hr. Griffier Valensis
 73 zyne Eds. huysvrouw Grietje Blaauw.

1713

- 74 De huijsvrouw van den Juwelier Vlek.
 75 Adriana van Limborch.
 76 Mevrouw de Geer egtgenoot van Hr. Jac Trigland

1714

- 77 HVL.
 78 Mr. S.V.Limborch.

1715

- 79 De Burgemeester van Citters.
 80 Des zelfs Egtgenoot.
 81 De Hr. en Mr. David de Wilhem
 82 ----- Paullus Sebastiaan de Wilh.
 83 ----- Constantin de Wilhem
 84 den Hr. ... Paets
 [totaal] 92 [sic]

*fol. 2r***1717**

- 85 Madame La Coude
 86 Den Hr. Bewindhebber [] de Vos
 87 Den Generael Major Wertmuller.
 88 mij zelven in t kleen kniestuk.

1719

- 89 Moeders portret ov. borststuk.
 90 Nigje Adriana

1720

- 91 Ds. Joannes de Goede

1723 [sic = 1722]

- 92 de Secrets. Jacob van Belle

1723

- 93 Predikant Daniel van den Hengel
94 zyn huijsvrouw Juffr. [] van Bergen

1724

- 95 Hr. Jan van Effe State Generael

1726

- 96 Mr. Matthijs Maten
97 Gerarda van Limborch.
98 Hr. Carel Martens
99 Hr. David Jan Martens
100 de dogter van Hr. Jacob Martens
- } van Utregt.

1728 [7 veranderd in 8]

- 101 Adriana van Limborch
102 Hr. Egidius Groeninx. Secretaris ter Weeskamer [,] ziet 1730
103 Hr. Luiscius
104 Mevr. Luiscius
105 Hr. Raedsheer van Hees, kniestukje
106 Mevrouw van Hees wederga.
107 Hr. Raedshr. van Hees. groot borststuk
108 Elisabet Maria van Keerbergen
109 Clementia van Keerbergen
110 Pietje Keerbergen
111 Adriana van Limborch
112 HVLimborch,
113 Griffier Jan de Bak borststuk
114 Mevrouw Martens kniestuk
115 Mevrouw de Leeuw borststuk
- } borststukjes

1729

- 116 Raedsheer van Hees
117 en des zelfs huijsvrouw
118 Raedsheer van Hees lev.gr. borststuk met een hand
119 Elisabet Maria van Keerbergen
120 Clementia van Keerbergen
121 Petronella van Keerbergen drie borststukken halfleven.
122 Nigje van Kragt
123 mij zelven
124 Hr. Griffir. Jan de Bak borststuk met een hand.
[totaal] 125. [sic]
- } kniestuk
} borststukken

- 125 Burgemr. Martens copij.
126 Mevr. Martens kniestukken
127 Mevr. de Leeuw borststuk een hand

1730

- 128 Hr. Egidius Groeninx
129 en Mevrouw
130 Advt. Gillis, hele lengte van groote als Netschers tronities
131 Hr. Luiscius heele lengte.
132 Mevr. Groenhout,
133 Hr. van Hoorn
134 en zijne vrouwe
135-136 Hr. Bewindh. Jacob Noortheij twee maal gecopieert
- } kniestukjes
} levens grote borststukken met een hand

137	Zijne Vrouwe eens gecopieert.		
fol. 2v-3v	[deze pagina's zijn blanco]		
fol. 4r	A° 1716		
138a-b	Flora door Zephyrus met bloemen begiftigt (tot wedergade van de Harder en Harderin geeindigt Dec. 1715)		
	1715 is hier aan geschildert		
	1716 ----- tot April toe	33½	dagen
	[1 april-9 juni]	6½	
	[15 juni-17 september]	19	
	[17 november-12 oktober 1717]	22	
	[20-21 oktober 1717; 2 dagen]	11½	
139	Een leggende Venus met twee kindtjes die visschen.		
	[15 september-13 oktober 1717; 9 dagen]		
	[12 december 1725; 1 dag]		
fol. 4v	1716		
140	Herkules tusschen de Deugd en Wellust.		
	Hier aan is geschildert geweest 1715	49	dagen
	[2 april-25 juni]	16	
	[2 juli-26 november]	18	
	[4 december]	1	
	[totaal]	84	
141	Pandora aan Prometheus het busje met ziekten brengende, wederga tot den Herkules		
	1716 tot April is hier aan besteed geweest	20	dagen
	[3 april-9 juni]	23	
	[10 juni-25 augustus]	26½	
	[27 augustus-3 december]	11½	
	[totaal]	81	
	[in marge] Pandora 26 [dagen]		
	Prometheus 8		
	beelden 9		
142	Lucretia half beeld die zig van de slang laat doodbijten in t klein.		
	[5-7 augustus; 1½ dagen]		
fol. 5r	1716		
143	Æneas wassing en vergoding.		
	[27 september-23 oktober]	23	
	[24 oktober-12 december]	19½	
	[14 december-14 juni 1717]	17½	
	[totaal]	60	
	[15 juni 1717-3 september 1717]	11	
	[totaal]	71	
144	Vulling van den overvloeds-hoorn. wederga tot het bovenstaande. 1717.		
	[5 oktober 1716-29 januari 1717]	26½	
	[2 februari-27 maart]	23½	
	[30 maart-4 mei]	19½	
	[totaal]	69½	
	[11 juni-3 september]	11½	
	[totaal]	81	

<i>fol. 5v</i>	1717		
145	Geconterfeit het portret van den Hr. La Coude, borststuk levens grote zonder hand. in een Cuiras met een roode surtout.	[19 mei-4 juni; 3½ dagen]	
85	Geconterfeit Madame la Coude levensgrote borststuk sonder hand. in zilver laken met een citroengele sluijer.	[24 mei-22 juni; 6 dagen]	
86	Geconterfeit den Hr. ... De Vos kniestuk levensgrootte.	[20 mei-8 september]	13½ dagen
87	Den Generaal Major Wertmuller zwitser geconterfeit borststuk levensgrootte.	[12 juni-8 september]	7
88a	My zelven geconterfeit kniestuk op een doekje van 12 st.		
88	een dito	[19 juli 1717-2 mei 1718; 2 dagen] dit is uytgewist [3 juli 1718-april 1719; 12½ dagen]	
<i>fol. 6r</i>	1717		
146	Kniestuk van Kneller zijnde 't portret van de Graaf van Albemarle gecopieert voor den Generaal Wertmuller	[6 augustus-13 september]	12
147	een dito voor Hr. De Vriend Secretaris van dito Graaf	[5 augustus-16 september]	12
148	Heijlige familie daar is in vorige jaren aan gewerkt nu wederom onderhanden genomen	[27 oktober-12 november] [26 november-31 december] [totaal]	44 dagen 11 10 65
149	Begonnen te copieren de Lot dronken tusschen zijn twee dogters na t Stukje van den Hr. Fagel geschildert door den chevailler van der Werff	[7 juli-25 september] [5 oktober-24 november] [totaal]	32 20 52
<i>fol. 6v</i>	1718		
148	Heijlige familie daar is in vorige jaren aan geschildert	[9 maart-30 april] [totaal]	65 dagen 17 82
150	Goude eeuw geordineert met figuren.	[4 januari-16 februari] [17 februari-22 april] [26 april-22 juni] [totaal] [23 juni-30 september] [totaal] [ongespecificeerd] [totaal]	28 29 26½ 83½ 27½ 111 13 124
151	Herkules en Tijros	[19 juni-9 juli; 10 dagen]	
152	De Gerustheit kniestuk	[12-30 juli; 10½ dagen]	

<i>fol. 7r</i>			
153	Zilveren eeuw	[ongespecificeerd; 3 dagen]	
154	Narcissus	[ongespecificeerd; 3 dagen]	
155	Venus en Psijche	[8 november–28 december; 19½ dagen]	
156	Cleopatra.	[ongespecificeerd en 4–8 augustus; 7½ dagen]	
157	Camme.	[ongespecificeerd; 8 dagen]	
158	Andromeda staande aan de rots met een Cupido die haar wat inluijstert. Het monster en Perseus zijn in 't verschiet.	[8 oktober–17 november; 11½ dagen]	
159	Gecopieert Mijlord Albemarle in t gewaad van de St. Joris Ridders ordre kniestuk na Kneller	[ongespecificeerd; 12 dagen]	
160	Psijche en Cupido	[5 november–12 december; 10 dagen] [december 1719; 2 dagen]	
161	Polijphemus	[ongespecificeerd; 1 dag]	
162	Visscherije	[ongespecificeerd; 2½ dagen]	
163	Jager en Jageres. [doorgehaald: Harder en Harderin]	[26 oktober–31 december; 17½ dagen]	
<i>fol. 7v</i> 1719			
155	Venus en Psijche.	[stand] [14 januari–14 april; 11½ dagen] [22 augustus 1720; 1 dag]	19½ [dagen]
158	Andromeda	[stand] [15 februari–3 augustus; 10½ dagen] [juli 1720; 2 dagen] [totaal]	11½ 12½ 24
154	Narcissus	[stand] [2 januari–4 augustus; 7 dagen] [juli 1720; 3 dagen]	3 10
163	Jager en Jageres.	[stand] [25 januari–3 mei] [25 juli–11 oktober 1720; 9½ dagen]	17½ 13
162	Visscherije.	[stand] [3 januari–22 maart] [25 maart–3 september; 7 dagen] [9 juli 1720–9 september 1720; 5 dagen] [1 februari 1721–31 oktober 1721; 6½ dagen]	2½ 21 12
164	Moses slaande 't water uijt de rotssteen, op een doekje in de breette met wel vijftigh figuuren in t klein geschildert.	[augustus–12 oktober]	19
165	Gehasi	[ongespecificeerd; 5½ dagen]	

166	Endimion	[ongespecificeerd; 1½ dagen]	
<i>fol. 8r</i>	1719		
89	Moeders portret op een ovaal borststuk levensgroot	[15 maart–17 mei; 5 dagen]	
167	Jane levensgroot	[ongespecificeerd; 3 dagen]	
168	Jane borststukje in t klein zonder hand	[ongespecificeerd; 2 dagen]	
169	dito wat groter formaat	[ongespecificeerd; 1 dag]	
170	Herkules om de onquetsbaarheid van Ajax aan Jupiter biddende, met Telamon en ...	[9–30 september; 22 dagen] [2 oktober–9 november; 13½ dagen] [13 december–4 januari 1720; 3½ dagen]	35½ [dagen]
<i>fol. 8v</i>	1720		
171	Theseus en Ariadne	[16 januari–14 februari] [15 februari–30 maart] [totaal] [27 april–9 augustus; 14½ dagen]	23 27 50
170	Herkules Ajax aan Jupiter vertonende.	[stand] [3 januari–27 maart; 5½ dagen] [26 april–2 augustus] [totaal]	40½ [sic] 11½ 52
152	De gerustheit levensgroot bust met twee handen.	[stand] [14 maart–16 mei] [10 juli 1721; 1 dag]	11 20½
172	Een oude vrou lerende lezen aan een jong meijse halve beelden levensgroot.	[25 mei–6 juli 1720; 16 dagen] [8–14 juli 1721; 2 dagen]	18
173	Een schrijvend jongetje	[ongespecificeerd; 2 dagen]	
139	Een leggende Venus met 2 kindtjes die visschen.	[stand] [ongespecificeerd; 3 dagen]	9
<i>fol. 9r</i>	1720		
149	De Lot tusschen zijn dogters gecopieert na t stuk van den Hr. Griffier Fagel door den Hr. vander Werff.	[10 september–21 oktober] [23 oktober–30 april 1721] [2 mei en ongespecificeerd; 5 dagen]	24½ 20½
172	een dito.	[28 september–21 december] [3 februari–23 april 1721] [3–6 mei 1721 en ongespecificeerd] [totaal]	20 33 6½ 120½ [sic]

1721			
175	De vrouwelijke Schoonheit verselt van Rijkdom eer en goede faam.	[9 december–23 januari 1722] [maart 1722; 2½ dagen] [totaal]	23½ [dagen] 26
158	Andromeda	[stand] [17 februari–11 juli; 10½ dagen]	24
150	Goude Eeuw	[stand] [3 juli–6 augustus] [totaal]	124 35 159
164	Moses de rotssteen slaande	[stand] [ongespecificeerd; 1½ dagen]	19
91	Neef de Goede geconterfeit op een borststuk levensgrootte	[19, 22 april; 2 dagen] [22 juni 1722–3 november 1722; 3 dagen]	
fol. 9v 1721			
171	Theseus en Ariadne.	[stand] [29 juli–23 oktober; 6 dagen]	64½
170	Ajax	[stand] [11 augustus; 1 dag]	52
154	Narcissus	[stand] [30–31 juli; 2 dagen]	13
176	Neef Schabaalje borststuk	[16–30 augustus]	7
177	De Raadsheer Vroese	[17 augustus–14 september]	11
178	Aan de Ecce homo van mij levensgrootte in de zijkamer een week geschildert.		
179	Paris Oordeel	[3–6 december en ongespecificeerd]	18½
fol. 10r 1722			
179	Paris oordeel.	van A° 1721. [12 januari–10 februari] [totaal] [10 maart–22 april] [totaal] [27 april–1 juni] [totaal] [5 juni–12 augustus] [totaal]	18½ 23½ 42 28½ 70½ 26½ 96 [sic] 17½ 114
180	De drie gratien van een ander geschildert 8 duim elk lang overschildert voor Bauman.	[juni–16 oktober; 11½ dagen]	
181	Batzeba	[24 juli–11 augustus; 18 dagen]	
182–185	In vier stukjes van Hr. van Gool figuurtjes geschildert voor den Hr. ... Borris. van 7 tot 8 duim groot.	[4 september–10 oktober]	28

164	Moses de rotsteen slaande	[stand] [21 oktober–november] [totaal] [december] [totaal]	20½ [dagen] 21 41½ 7 48½
fol. 10v	1723		
186	Heijlige familie	[4 januari–31 maart] [1 april–19 oktober] [14 december] [totaal]	27½ 25 1 53½
	In vier stukken van J. van Gool gestoffeert		
182	Juno Io bij Argus brengende 3 figuurties.		
183	Merkurius Argus onthoofdende. 2 figuurties		
184	Een harderin die de fluijt neemt van een slapenden harder 3 fig.		
185	Een harderin door t water waad en van een herder gevolgt word die haar rok wil opligten 2 figuurties.	[12 februari–19 april] [1 juli–26 september] [totaal]	19 9 28
187	Een <i>Venusje na Philip van Dijk gecopieert</i> door Sijlvester overschildert voor B. Pahman het naakt van 't vrouwtie en kindtje en niets anders. [in marge] t penneel was breed 11½ duim / hoog 14½ [duim] [27 februari–29 april]		5½
188	Tot wederga van dat Venusje van mijn inventie geschildert eene <i>Leda</i> die luijstert na't geen een Cupidotie haar inluijstert, terwijl een ander de zwaan na haar toement. [in marge] penn. als boven de grootte t figuurtie als gestaan had zou geweest hebben 11 duim. [30 april–12 augustus]		20½
189	Nog eene copij van Sijlvester na een Venusje van Philip van Dijk, Het figuurtie overschildert dog het kindtje was er niet als in t bovenste. [in marge] t penneel was breed 12½ duim / hoog 15 duim t figuurtie als gestaan had zou geweest hebben ruim 10 duim. [7 augustus–21 september; 6 dagen]		
fol. 11r	1723		
190	Stuk voor het Raadhuijs van de Burgemeesters van Nimwegen in hun vertrek. [in marge] de doek was hoog 6 v. 2 duim / breed 2 v 6 duim. ordinantie [4 dagen] [26 mei–30 juni] [6 juli–15 oktober] [totaal]		22½ 11 33½
92	Het conterfeijtsel van den Secretaris Jacob van Belle oud 36 jaar borststuk levensgrote, met een hand.	[12 juli–25 november; 10½ dagen]	
191	Vaders conterfeytsel kniestuk in 't klein. [in marge] t doekje was hoog 17 duim / breed 12½ [duim] [15 juli–19 september; 4 dagen] [augustus 1725; 2 dagen]		

- 192 Wederga tot de copy na de Lot van den Hr. vander Werff. door mij geïnventeert.
Susanna tusschen de twee boeven
[in marge] t penneel was hoog 17 d. scherp / breed $13\frac{1}{3}$ d.
[2-23 augustus; $6\frac{1}{2}$ dagen]
- fol. 11v **1723**
193 Eene Magdalena door Pieters vrouw na den Chevailler van der Werff gecopieert
voor Hr. Pahman overschildert de tronie en de handen.
[in marge] t penneel was breed 1 v. / hoog 1 v. $3\frac{2}{3}$ d.
[7 augustus-7 september; 3 dagen]
- 194 Eene Magdalena van den Chevailler begonnen en door mij opgemaakt heel beeld in
een rots.
[in marge] t panneel was breed ruijm $7\frac{1}{2}$ duijm. / hoog ruijm 11 duijm.
t figuurtie staande was 8 duijm.
[10-21 augustus; $2\frac{1}{2}$ dagen]
- 195 Een vrouwtje dat zig kamt leggende op een rustbed meest naakt van den Chevailler
van der Werff begonnen en door mij opgemaakt. [doorgehaald: bij haar is een
Cupido die de goudbeurs toont van den minnaar die een weijnig verder in het stuk
is.]
[in marge] 't doekje is breed 12 d. scherp / hoog $14\frac{1}{2}$ duijm.
[10-15 augustus; $3\frac{1}{2}$ dagen]
[1724 ongespecificeerd; 2 dagen]
- 196 Een harder die een harderin omhelst bij een fontein in een grot gedoodverft door
den Chevailler van der Werff.
[in marge] t panneel was hoog 14 duijm schaars / breed 12 duijm schaars.
[20 augustus-11 september; 5 dagen]
[8 augustus-4 december 1725] 14 [dagen]
- fol. 12r **1723**
94 Juffr. [] van den Bergen huisvrouw van Hr. Predikant Daniel van den Hengel
geconterfeit op een borststuk levensgrote met een hand. in ovaal.
[28 augustus-15 oktober; $7\frac{1}{2}$ dagen]
- 93 De Heer Predikant Daniel van den Hengel borststuk met een hand levensgrote, op
een ovaal
[30 augustus-15 november; $6\frac{1}{2}$ dagen]
- 197 Geschildert de Klederen aan 't portret van Mevrouw van Waddinxveen door Pieter
van der Werff geconterfeit op een ovaal levensgrote zonder hand.
[16 september-8 oktober; 4 dagen]
- 198 De dogter van den Hr. Bewindhebber van Belle door Constantijn Netscher begon-
nen gekleed. 't postuur is met hand. [13 oktober-1 december] 12 d.
- 199 Gecopieert tot Nimwegen 't portret van Burgemeester van Heukelom na Hoet,
op een borststuk zonder hand levensgrote.
[24 november-20 januari 1724; $7\frac{1}{2}$ dagen]
- 200 Aan een heijlig familie door A.V. Werff begonnen.
[15-31 december] $8\frac{1}{2}$

fol. 12v	1724		
	200	Een heijlig familie door A.v.Werff begonnen op penneel hoog [] breed []	
		A° 1723	8½ [dagen]
		[5 januari–23 augustus]	17
		[stand]	25½
		[totaal]	51
194		Maria Magdalena zittende in devotie begonnen. 1723.	
		[1723; 2½ dagen]	
		[8 januari; 1 dag]	
201		Den Hr. Hugo de Groot Drost van Bergen op den Zoom begonnen door Adriaan van der Werff gekleed. kniestuk op een 12 stuijvers doekje.	
		[22 januari–26 juli]	10
202		Juffr. [] huijsvrouw van den Hr. Hugo de Groot. begonnen door Adriaan van der Werff, gekleed. kniestuk op een 12 stuijvers doekje.	
		[26 januari–27 februari]	9½
186		Aan Soeurs hijlige familie	
		1723. dagen	53½
		[4 februari–10 augustus; Hardime 1½ dag]	10
		[totaal]	63½
203		Galatea met een Cupido die haar wat presenteert in een schulp	
		[11 december–12 januari 1725]	16
204		Venus gloeijt pijlen in Cupidoos fakkel.	
		[tot 24 december]	9
fol. 13r	1724		
		Aan vier stukken van J. van Gool voor den Hr. Borris	
205		1. Een harder in wit linnen die 't vee drijft, een vrouw in t blaauw boven naakt met een kind aan de hand naast hem.	
206		2. Een heer te paart die de weg vraegt aan een man met zijn vrou en kind bij zig.	
207		3. Een harder met een harderin badinerende 2 fig. en een meijse dat 'er beloert.	
208		4. Een meijse door t water gaende, een harder die 't vee keert, en een die te paert rijt.	
		[mei]	6
		[1 juni–5 september]	23
		[totaal]	29
95		Hr. Jan van Effe na zijn overlijden geconterfeit op een kniestuk levensgrootte.	
		[19 juni–augustus]	15½
209		Venus vereert Eneas met wapenen	
		[6 september–3 november]	31
		[11–27 november]	15½
		[totaal]	46½
210		Voor den Hogen raad getekent	[ongespecificeerd; 10½ dagen]
fol. 13v	1725		
203		Galathea aan welke Cupido wat presenteert in een schulp.	
		1724 was	16 dagen
		[januari; 3 dagen]	
		[17 januari 1726; 1 dag]	

204	Venus die een pijl gloeijt in Cupidoos fakkel.	1724 was [januari; 1 dag] [10 augustus 1725; 1 dag]	9 dagen
209	Venus vereert Eneas met wapenen voor Broeder.	1724 was [22 januari–6 maart] [17–19 september 1725] [totaal]	$46\frac{1}{2}$ dagen 23 2 $71\frac{1}{2}$ 5 [x] f 359:10:–
211	Gestoffeert een capitaal stuk van Van Gool, waarin hij zelf de figuurties had gedoodverft. Een staande harder in schadue met een zittende gedaagde harderin pratende op de voorgrond. Een harder die 't vee drijft in schaduw tegen de lugt. Een wijfje met een kind dat zuijgt op een paard op de 2e. grond. en nog wel 4 halve figuurties en 2 kemel tuijgen op de 3e. grond.	[15 januari–13 februari]	12
212	De wederga was een vossejagt daar in op de voorgrond een groote knegt die een hond vast houd die op 't wild los wil. Een heer te paard die zijn knegt iets beveelt en nog wat verder een jonkertie te paerd. een dito heel in t verschiet.	[14 februari–3 maart]	9
fol. 14r 213	1725 Justinianus Rooms Keijser ontfangt het zwaert van de Geregtigheit om het zo regtmatic te behandelen als de schaaen hangen die zij hem vertoont. [doorgehaald: Tribonianus] beneden staen twee Raedsheeren.	getekend [13 april–27 mei] [1 juni–4 september] nog getekend 5 dagen [26 september–4 oktober] [totaal]	10 $24\frac{1}{2}$ d. 25 5 10 $74\frac{1}{2}$
214	Diana bespat Acteon met water	[11 augustus–12 september] [5 oktober–7 november] [12–29 november] [totaal]	28 $22\frac{1}{2}$ 8 $58\frac{1}{2}$
fol. 14v 96	1726 Mr. Matthijs Maten borststuk zonder hand half levensgroot, in een ovael.	[ongespecificeerd; 5 dagen]	
97	Gerarda van Limborch, wederga	[7–10 januari en ongespecificeerd; 8 dagen]	
155	Venus en Psijche	[stand]	$32\frac{1}{2}$
163	Jager en jageres	[stand]	40
162	Visscherije	[stand]	$41\frac{1}{2}$
172	Een oude vrouw lerende lesen een jong meijlje	[stand]	18

200	Heijlig familie door A.V.W. begonnen. Joseph slaapt. [stand]	51 [dagen]
164	Moses de Rotsteen slaende. [stand]	48½
171	Theseus en Ariadne [stand]	70½
170	Ajax door Jupiter met onquetsbaarheid begunstigt [stand]	53
158	Andromeda aan de rots [stand]	24
154	Narcissus zig spiegelende. [13 februari–22 oktober]	19
160	Psijche en Cupido op de plank [stand]	12
fol. 15r	1726	
179	Paris oordeel [stand]	114½
214	Diana bespat Acteon met water. 58½ dag is er 1725 aan gewerkt. [14 januari–5 maart] 24½ [totaal] 83 [15 maart–9 augustus] 23½ [totaal] 106½ [4–7 september; 3 dagen]	
215(=139?)	Leggende Venus daar Cupido vist. [februari–4 april]	12
196	Harder die de harderin omhelst van A.V.W. begonnen. 1723 [17 april; 19, 20 juni 1726; 3 dagen]	14
203	Galatea een brief uijt een schulp nemende. 1726. [stand] 19 [14–18 februari; 4½ dagen]	
204	Venus die een pijl gloeit in Cupidoos fakkel. [stand] 11 [14–27 februari 1729; 7 dagen]	
195	Een vrouwtie dat zig kempt door A.V.W. begonnen [stand] 5 [24 oktober–2 november; 8 dagen] [26 september 1727; 1 dag]	
216	Badseba een brief hebbende van een oude vrouw [stand] 18	
152	De Gerustheit lev. grootte kniestuk, met 2 kindtjes. [stand] 21½ [1 mei–23 juli; 4 dagen]	
192	Susanna met de boeven. [stand] 6½	
fol. 15v	1726	
194	Maria Magdalena zittende in devotie. begonnen van A.V.W. [stand] 3½ [9 april–22 juni; 11 dagen]	

217	Hagar met den Engel in de breette.	[6 mei-4 juni; 11½ dagen]	
218	Christus aan de put met de Samaritaanse vrouwe op een 12 st. doekje in de breette.	[26 oktober-22 november; 11 dagen]	
219	Aan Broeders Heijning	[1-30 juli]	27 [dagen]
		aan de bloemen f 4:--	
		aan de Ornamenten 5:--	
<i>fol. 16r</i>	1726		
98	Den oudsten Hr. Carel Martens van Uijtregt geconterfeit een Doek hoog 2 voet 3 duijm breet 1 v. 11 d. schaers een kniestuk. met blaauw fluweele sluijer en goud kamisool. agter een rootagtig gardijn.	[13 augustus-9 oktober]	15½
99	Den zen Hr. David Jan Martens geconterfeijt wederga tot het vorige in een kamisool met goude bloemen en root fluweel.	[14 augustus-12 oktober]	18
		[1-12 oktober]	4
		[totaal]	19
100	De dogter van den Hr. Vroedschap Jacob Martens, oud 11. jaar. Juffrouw Aletta Lucretia Martens hele lengte op een doekje breet 1 v. 5¾ d. hoog 2 v. 2 d. rijnlants. troni lengte van de ooghoeken tot onder de kin was 1½ duijm. ze was gekleed in een wit boven kleed, blaauwe rok en roseroode sluijer. quam uijt tegen geboomte. de groene papegaaij op de hand quam bruijn tegen de lugt. in de linkerhand was een kersse tak en een bennetie met bloemen. [in de marge een schetsje van dit portret]	[18 augustus-14 oktober]	18
		[totaal: 15½+19+18]	52½
<i>fol. 16v</i>	1727		
218	Samaritaanse vrouwe met Christus aan de put in de breette.	1725 [2 dagen]	
		[7-17 januari; 6½ dagen]	
220	Portret van Chevr. van der Werff dat aan de Grafnaeld werd opgehangen.	[15 januari-25 februari]	19
		[1 maart-11 augustus]	22½
		[totaal]	41½
		[12 augustus, 10 september; 1½ dagen]	
<i>fol. 17r</i>	1727		
221	Jacob zegent Josephs zoonen van Chr. van Werff begonnen.	[28 maart-22 april]	22½
		[4 juli-22 augustus; 1 mei 1728]	10
		[totaal]	32½
222	Hagar vernedert zig voor Zara en Abram. wederga.	[27 maart-29 mei]	18½
		[6 juni-20 augustus; 3-19 mei 1728]	12½
		[totaal]	31

223	Moses vinding begonnen voor den Hr. Dacosta tot een weerga van Susanna met de boeven door W. van Mieris. 1714 geschildert. 't plankje was hoog 17 duim breed 14 $\frac{3}{8}$ d. rijnlants.	[24 mei–16 juni] [20 juni–17 augustus] [15–25 september] [totaal]	29 $\frac{1}{2}$ [dagen] 24 9 $\frac{1}{2}$ 63 $\frac{1}{2}$ [sic]
<i>fol. 17v</i>	1727		
224	Groote heijlige familie door A.V. Werff begonnen.	[14 augustus–25 juni 1728] [26 juni–5 augustus 1728] [6 augustus 1728; 1 dag]	15 19 1
192	Susanna met de boeven.	1726 [24 augustus 1727–15 oktober 1728] [16 oktober–18 november 1728] [totaal]	6 $\frac{1}{2}$ 19 8 $\frac{1}{2}$ 34
225	L affreuse Compagnie, La Tristesse, La Pauvreté et La Honté. begonnen 1725. hoog 11 $\frac{1}{2}$ duym breed 9 $\frac{1}{4}$ d. rijnlts.	[stand] [1 oktober–november; 3 $\frac{1}{2}$ dagen]	14
101	Conterfeitsel van Adriana van Limborch oud 14 jaer kniestuk op een 12 st. doekje. is verongelukt.	[7 oktober; 1 dag]	
226	Copij na de Gravin van Albemarle geschildert door Kneller kniestuk voor Monsr. Voijez.	[8–25 oktober]	10 $\frac{1}{2}$
227	Copij na dito voor mij staande kniestuk	[10–26 oktober; 6 dagen]	
<i>fol. 18r</i>	1727		
228	Eneas door Venus vergood.	[28 oktober–7 januari 1728] [26 januari–2 november 1728; januari 1731] [totaal]	18 15 33
229	Aglauros door Mercurius in steen verandert.	[december] [8 januari–15 februari 1728] [6, 9 november 1728; 2 dagen]	7 $\frac{1}{2}$ 13 $\frac{1}{2}$
230	Na twee stukjes van Douw wedergaas, in elk was een naakt wijfje; die twee beeldtjes op een doekje gecopieert; hoog 11 d. breed 1 v. $\frac{3}{5}$ d. De stukjes van Douw waren hoog 9 $\frac{1}{2}$ d. breed 7 $\frac{1}{2}$ duim rijnlants.	[1 november–2 december]	17
	1728		
231	Tot wederga van 't bovenste geordonneert een slapende Nijmph die van een harder haar kleed werd weggetrokken.	[17 februari–31 maart] [7 juli 1730, 30 juni 1731; 2 dagen]	18 $\frac{1}{2}$
<i>fol. 18v</i>	1728		
232	Paris van Mercurius den appel aannemende. [in marge] hoog 15 duim / breed 10 $\frac{3}{4}$ duim.	[4 maart–8 juni; 13 $\frac{1}{2}$ dagen]	

233	Venus geeft Hippomenes de drie goude appels. Cupido kiest een beste pijl uijt. [in marge] wederga van t bovenste [6 maart–6 augustus] [7 augustus, 12 oktober; 2 dagen]	14½ [dagen]
fol. 19r	1728	
112	Mijn portret [9–12 april; 3 dagen]	
111	Adriana van Limborch kniestuk op 12 stuyv. doekje [26 november–2 februari 1729] [8 februari; 1 dag]	20½
102	Hr. Egidius Groeninx Secretaris ter Weeskamer der stede Rotterdam. [6 december–21 maart 1729] [23 september–21 oktober 1729; 1½ dagen]	11½
103	Hr. Luiscius borststuk levensgroote met een handt. [stand] [13 december–9 februari 1729] [4 maart 1729; 1 dag]	4 8½
	1729	
104	Mevrou Luiscius [30 mei–22 augustus]	9
fol. 19v	1728	
234	Hebe [4–23 maart; 7 dagen]	
235	Pomona [12 maart–20 april; 7 dagen]	
	1729	
236	Parnassus [6 maart–18 mei] [19 mei–23 juni; 21 dagen]	20
237	Juno bij Oceanus en Tetis zig beklagende. over Arkas en Io die thans starren zijn. [25 maart–3 mei]	18½
238	Juffrou Brand van Adn. vander Werff begonnen, opgemaakt. [25 november–januari 1730]	5½
239	Mevrou ... Paets ut supra [25 november–januari 1730]	7
fol. 20r	1729	
117	Barbara vander Hoeve huijsvrouw van den Raadsheer van Hees kniestuk op een 12 stuijvers doekje. Aets. 34. [24 juni–25 augustus]	15
116	Hendrik van Hees, Raedsheer in den Hogen Rade. wederga tot zijn Wel Ed. huijs- vrouw. Ætatis 44. [25 juni–20 oktober] [ongespecificeerd] [totaal] [19–20 december] [totaal]	14 1 15 2 17
118	Een dito levensgroote door Koets begonnen overschildert. [26 augustus–8 december; 8½ dagen]	
240	Mijn Portret borststuk levensgroote om na Hr. Maten tot Riga te zenden. [30 juli–7 oktober; 6½ dagen]	

- 119 Elisabet Maria van Keerbergen in ovaal borststuk zondr. hand tot Amsterdam
geschildert. den 10 July &ca. 1729. op een 12 st. doekje.
[in marge] hoog $18\frac{1}{2}$ duim / breed 15 d. rijnlants
[10 juli–6 augustus; $4\frac{1}{2}$ dagen]
- 120 Clementia van Keerbergen wederga tot het bovenstaende
[11 juli–12 augustus; $5\frac{1}{2}$ dagen]
- 121 Pietje Keerbergen wederga tot de 2 bovenste.
[28 september–10 oktober; 3 dagen]
- fol. 20v **1729**
- 122 Adriana [doorgehaald: Gerarda] van Limborch voor Oom Mate borststuk zonder
hand op een ovaeltie. [1 augustus–13 juli 1730; 6 dagen]
- 123 My zelve tot wederga van het bovenstaende.
[4 augustus–29 november; 6 dagen]
- 124 Hr. Griffier Jan de Back [22 augustus–3 december; 4 dagen]
- 125 Burgemeester Martens kopij na Brandon kniestuk van de zelve groote als de twee
Heeren Martens. [september–21 december] 18 [dagen]
[22 december] 1
[totaal] 19
- 126 Mevrouw Martens wederga tot het bovenste
[september–24 november] $14\frac{1}{2}$
- 127 Juffrou Cornelia van Wee, huijsvrouw van de Heer Daniel de Leeuw tot Utrecht.
[ongespecificeerd; 3 dagen]
[5 november–7 december; 7 dagen]
- fol. 21r **1730**
- 119 Elisabeth Maria van Keerbergen[,] ziet 1729. }
[1729, 10–16 januari] } Na Amsterdam 7
- 121 Petronella van Keerbergen[,] ziet 1729. [1729, 12 januari–9 juni] } gezonden 7
[1729, 12, 18 januari] } junij 15.
- 120 Clementia van Keerbergen[,] [1729, 12, 18 januari] } $6\frac{1}{2}$
- 124 Hr. Griffier Jan de Bak. ziet de andere zijde [= fol. 20v]
[1729, 23, 24 februari, 3 november; 6 dagen]
- 128 Hr. Egidius Groeninx[,] ziet 1728. Ætatis 26.
1728. $13\frac{1}{2}$
[11 augustus–28 oktober; 3 dagen]
- 129 zijn huijsvrouw Theodora Maria Groenhout. Ætatis 20.
[10 augustus–7 november] 16
- 123 Mijn portret op 12 st. ovaal borststuk zonder handt.
[1729, 27 februari 1730, 24 januari 1731] 8
- 122 Nigje van der Kragt wederga tot het bovenstaende

130	Advt. ... Gilles hele lengte van groote als Netschers tronien.	[1 mei–1 juni] [6 juni–15 juli] [totaal]	23½ [dagen] 9½ 33
fol. 21v	1730		
131	Hr. Luiscius hele lengte van groote als Netschers tronien.	[18 juli–31 augustus] [9 september–28 januari 1731; 15 dagen]	16½
132	Mevr. ... Groenhout geboren Schepers. door P. van der Werf geschildert oud 23 jaer, overschildert oud 50 jaer	[13–18 augustus]	4
134	Mevrouw van Hoorn Joanna Arnoldina Pasques de Chavonnes borststuk levens-grote met een hand.	[4–28 september]	7½
133	Hr. Nicolaes Johan van Hoorn.	[12–28 september]	9½
135	Voor Hr. Noordheij	[19 december–20 maart 1731]	14½
fol. 22r	1730		
235	Pomona	[1728, januari 1730, 28 augustus 1731; 13 dagen]	
234	Hebe	[1728, 28 februari–14 april; 14 dagen]	
237	Juno bij Oceanus en Thetys zig beklagende dat Arkas en Calisto thans starren zijn.	[1728–1729, 30 januari–13 april] [11–18 maart 1731; 6 dagen]	22½
236	Parnassusberg.	1729 [3–30 maart] [totaal] [1 april–5 mei; 15½ dagen]	38½ 20½ 59
192	Susanna.	1727; 1729 [15 juni–29 september] [3 oktober–17 november; 13 dagen]	34 16½
218	Samaritane.	1725; 1727 [6 mei; 1 dag]	17½
224	Grote H. Familie.	1727 [10 juli–29 juni 1731; 4½ dagen]	35
195	Vrouwtie dat zig kempt door avw begonnen.	1726 [25 november; ½ dag]	14
fol. 22v	1731		
191	Mr. Simon van Limborch in t klein kniestukje	[1723; 6 dagen] [12, 13 februari, 22 mei; 2½ dagen]	

<i>fol. 23r</i>	1731		
203	Galatea een brief uijt een Cupidoos schulp nemende.	[14 februari–8 maart] [totaal]	26½ [dagen]
195	t Vrouwtie dat zig kemt.	1726 [21–27 feb. 1731; 5 dagen]	14
218	de Samaritane met Christus.	1730 [1 maart–3 april; 6 dagen]	18
236	Parnassus bergh.	1730 [18 april–12 juli] [totaal] [16 juli–10 augustus; 22½ dagen]	75½ 23 98½
164	Moses de rotsteen slaende met wel 50 figuren Anno 1719 begonnen.	[stand] [13 mei–25 juni; 9 dagen]	48½
241	Herkules bij Jole	[september; 4 dagen]	
160	Psijche ontvaekt van Cupido bij een fontein in een landschap.	1718 [10 september–4 oktober] [totaal]	12 dagen 13½ 25½
79–80 of 143–144	Geretoucheert aan de twee stucken van den Hr. Burgemeester van Citers in Zeelandt.	[8–9 juli; 1½ dagen]	
<i>fol. 23v</i>	1731		
	Aan Wedergaas groot in de hoogte [] breette []		
242	Herkules slapende werd door Venus berooft van zijn wapenen.	[10 oktober–21 december]	9½
243	De Tijd verdrijft de aangenaemheden van Venus.	[6 oktober–18 december]	15
244	De goude Eeuw wederga tot de Parnassus bergh.	[17 oktober–15 november] [16 november–24 december] [totaal]	26 20 46
156	Cleopatra haar paerl smeltende half beeld.	1718 [20–30 oktober; 3 dagen]	7½
157	Camme met de beker vol vergif.	1718	8
244	De goude Eeuw	[stand] [27–29 december] [totaal]	46 2½ 48½

fol. 24r **1732**

244 De Goude Eeuw wederga tot de Parnassus bergh.

1731
[2-24 januari]

48½ [dagen]
3½

242 Herkules slapende werd door Venus van zijne wapenen berooft.

1731

9½

243 De Tijd verdrijft de aangenaemheden van Venus.

1731

15

160 Psijche ontvaakt van Cupido bij een fontein in landschap.

1718

12

1731

13½

fol. 24v-47v [deze pagina's zijn blanco]

fol. 48r **A° 1699**

Den 1en. April ben ik voor de eerste reijse bij den Hr. van der Werff als discipel geweest.

fol. 49r [los ingevoegd blad]

Na dat ik, (zo mij dunkt) 10 jaren het tekenen en schilderen had verlaaten kreeg ik lust zulx te hervatten in Januarii 1756, eerst my oeffenende in't overschilderen van onafgedaene kopjes wel 50 stuks op't minst. Daar na maakte ik de volgende portretten.

245 Den Fiscaal van der Cragt, levensgroot borststuk met een hand. Blaauwe mezetint is beenzwart.
[24 maart-11 juni 1756; 5½ dagen]

246 Juffr. Gerritje van der Cragt levensgroot borststuk met twee hand. de blaauwigheden zijn met smalt. geen zwart is in de opschildering gebruikt.
[7 mei-2 juli 1756; 9½ dagen]

247 Hr. Simon Hend. van der Cragt klein borststuk hoog 7 duim breed 5½ d. de blaauwagtige mezetint is beenzwart en wit.
[20 april-4 juli 1756; 4½ dagen]

248 Juffr. Maria van der Cragt wederga van Hr. Simon
De mezetinten zijn met blaauwel gemengt.

[16 april-15 mei 1756; 4 dagen]

249 Hr. Maaswijk klein borststuk hoog 7 duim breed 5½ duim.

[14 april-11 mei 1756; 3½ dagen]

250 Hr. Hardenbroek klein borststuk hoog 7 duim breed 5½ d. de blaauwagtige tinten zijn met blaauwel gemengt.

[23 april-5 juni 1756; 4 dagen]

251 Hr. Gijsbert Copius borststuk na bij half leven, op een paneel hoog na bij 15. breed 11 d. de grond was gebranden omber en wit. blaauwagtige tint is beenzwart.

[14 juni-8 juli 1756; 5½ dagen]

252 Hend. Taat 100 jaar en 10 maand. oud op een plankje hoog 7 d. br. 5½ d.

[28 juni 1756; 1 dag]

- 253 Hr. Leendert Voogt Burgermr. in den Briel oud 52 jaar op een panneeltje, hoog 7 d. breed $5\frac{1}{2}$ duijm.
[23 september–14 oktober 1756; 3 dagen]
[22 september–11 oktober 1757; $1\frac{1}{2}$ dagen]

- 254 Hr. Gerard Riemersma van Leijden oud 55 jaar op een plankje hoog 7 d. breed $5\frac{1}{2}$ duijm. gesonden den 12en Septemb. met de schippers knegt van de jaagschuijt die ten 9 uuren van den Haag voer.
[25 september–11 november 1756; 3 dagen]
[26 juli 1757; 1 dag]

- 255 Den Samaritaen verbind den gewonde, die nog ongedaan stond.
[15 juli, 30 augustus 1756; 2 dagen]
[16 september–21 december 1757; $5\frac{1}{2}$ dagen]

- 256 Copij na Guido zijnde de Scilderkonst een levensgroot borststuk overschildert.
[november 1756; 9 dagen]

fol. 49v

- 257 Cupido ziek in de schoot van Venus [28 september–9 november 1756; 8 dagen]

- 258 Venus pijlen temperende [29 september 1756–26 april 1757; 5 dagen]

- 259 Orpheus voor Pluto spelende [30 september–13 oktober 1756; 3 dagen]

- 260 Bachchus kroont Ariadne [8 oktober 1756; 1 dag]

- 261 Venus ziet de tand die Adonis gedood had.
[9 oktober–25 november 1756; $5\frac{1}{2}$ dagen]

- 262 Goude eeuw [21 oktober 1756; 1 dag]

- 263 Waerheit ontdekt door de Tijd. [28 oktober–27 november 1756; 5 dagen]

- 264 Leugen door de Waarheit ontdekt [28 oktober 1756–30 april 1757; 7 dagen]

1757

- 265 Hr. Lieutenant Neef Frans v.d. Craght op een panneeltje hoog 7 breed $5\frac{1}{2}$ duijm. oud 25 jaar.
[20–22 april; $1\frac{1}{2}$ dagen]

- 266 Mevrouw de Bijde [22 juli–13 september; $3\frac{1}{2}$ dagen]

- 256 Copy na Guido de Schilderkonst geretoucheert.
[30 september–oktober; $7\frac{1}{2}$ dagen]